

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA

**MOGUĆNOST UBRZAVANJA PRIJEMA BOSNE I
HERCEGOVINE U EVROPSKU UNIJU – PROCESI I
PODUZETE MJERE U POSLJEDNJE TRI GODINE
-magistarski rad-**

Kandidatkinja:

Amina Bilalagić

Broj indeksa: 552\II-PIR

Mentor:

prof. dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, decembar 2018.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Teorijske osnove rada	5
3. O Evropskoj uniji	6
4. Osnivački ugovori Evropske unije	9
5. Uslovi za pristupanje i procedure pristupanja EU	13
6. Podnošenje zahtjeva za članstvo u EU	16
7. Izlazak iz Evropske unije	18
8. Pravna stečevina (Acquis communautaire)	19
9. Bosna i Hercegovina i Evropska unija	21
10. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	29
11. Ključni događaji u odnosima Bosne i Hercegovine i Evropske unije	32
12. Britansko-njemačka inicijativa za BiH	35
13. Usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije	37
13. Reformska agenda	39
14. Upitnik Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu	41
15. Izvještaj Evropske komisije o napretku BiH za 2015, 2016. i 2017. godinu	46
16. Procesi i poduzete mjere procesa evropskih integracija u 2017. godini	53
17. Istraživanje javnog mnijenja BiH u 2017. godini	56
18. Strategija Evropske unije za Zapadni Balkan	57
19. Zaključna razmatranja	59
20. Literatura	61

Uvod

Tema ovog magistarskog rada je „Mogućnost ubrzavanja prijema Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju – procesi i poduzete mjere u posljednje tri godine“. Dakle, baziraćemo naše istraživanje na proces integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju tokom 2015, 2016. i 2017. godine. Istraživanje će obuhvatiti i početak 2018. godine, s obzirom na to da je tada usvojena nova strategija proširenja za Zapadni Balkan, te da su predati odgovori na Upitnik koji je Evropska komisija uručila Bosni i Hercegovini.

Predsjednik Evropske komisije Jean-Claude Juncker rekao je kako je Evropska unija učinila živote boljima, te da se moraju založiti da to i dalje čini za sve one koji dolaze nakon njih:

«Dok odlučujemo kojim ćemo putem ići, moramo se prisjetiti da je Evropa uvijek najbolje funkcionirala kad smo ujedinjeni, smion i uvjereni u to da svoju budućnost možemo oblikovati zajedno.»¹

Bosna i Hercegovina je odredila put kojim želi ići podnošenjem zahtjeva za članstvo u EU, uspostavljanjem diplomatskih odnosa sa EU te potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2008. godine, čime je uspostavljen okvir za implementaciju pravnih, administrativnih, institucionalnih i ekonomskih reformi koje približavaju zemlju Evropskoj uniji. Predsjednik Evropske komisije je naglasio kako je ujedinjenost bitna stavka za funkcionisanje Evrope, te je sada zadatak Bosne i Hercegovine da se, između ostalih obaveza, posveti ujedinjavanju, kako bi se ubrzao sam proces integracije u Evropsku uniju. Vijeće Evropske unije je dalo jasan stav podrške izjasnivši se kako je budućnost Zapadnog Balkana u Evropskoj uniji:

«Sastanak na vrhu u Solunu iz 2003. pod grčkim predsjedanjem Europskom Unijom rezultirao je intenziviranjem procesa stabilizacije i pridruživanja u pravcu institucionaliziranja odnosa EU-a i Zapadnog Balkana. Jasno je naglašena obostrana želja za perspektivnost članstva zemalja ZB-a u Europskoj Uniji. Izraženo je uvjerenje da će ZB postati institucionalni dio EU-a kada ispuni zadane kriterije.»²

¹Bijela knjiga o budućnosti Evrope, Razmatranja i scenarij za EU-27 do 2025, Evropska komisija;

²Nakić, Mladen, Evropska unija i Zapadni Balkan, Između želja i realnosti, Pregledni znanstveni članak UDK: 327:39(4-6EU:497-15) Priljeno: 25. svibnja 2013.

Posmatrajući primjere drugih zemalja koje su uspješno ostvarile svoj cilj na putu evropskih integracija i postale članice Evropske unije, možemo zaključiti kako Evropska unija nastoji pomoći potencijalnim članicama da osiguraju mir, stabilnost, demokratiju i ljudska prava. Odgovornost je same države da ozbiljno i temeljito pristupi izvršenju datih obaveza i ispunjavanju kriterija koje Evropska unija postavlja kako bi se na obostrano zadovoljstvo došlo do konačnog cilja.

«Za samo pola stoljeća, Evropska je unija postala nezaobilazan faktor u svim sferama globalne društvene zajednice. Učvrstila je mir svojim članicama i obezbijedila neupitni prosperitet svojim građanima stvaranjem jedinstvenog tržišta roba, ljudi, usluga i kapitala.»³

Prvi dio rada govori o pojmu Evropske unije, uslovima za pristupanje te proceduri pristupanja EU. Dalje je pojašnjen proces podnošenja zahtjeva za članstvo kao i proces izlaska iz Evropske unije.

U drugom dijelu rada prikazan je proces usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije kao jedan od najbitnijih uslova za dalje korake prema članstvu u Evropsku uniju.

Treći dio rada sadrži prikaz odnosa Bosne i Hercegovine i Evropske unije te Reformsku agendu.

Četvrti dio rada predstavlja Upitnik Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu te strategije proširenja Evropske unije i izvještaje Evropske komisije o procesu napretka Bosne i Hercegovine prema Evropskoj uniji za 2015, 2016. i 2017. godinu.

Završni dio rada analizira procese i poduzete mjere koje je naša zemlja ispunila kako bi ubrzala svoj put prema Evropskoj uniji, donosi istraživanje javnog mnijenja u BiH koje je provela Direkcija za Evropske integracije Bosne i Hercegovine te zaključna razmatranja.

³Smajić, Zekerijah, (2005), Evropska unija za svakoga, Sarajevo, Eurocontact;

Teorijske osnove rada

Ciljevi istraživanja

Cilj našeg istraživanja jeste ukazati na eventualnu mogućnost ubrzanja ulaska Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju koristeći zamah koji je postignut inicijativom Evropske unije za reformu u Bosni i Hercegovini. Cilj nam je također istražiti i različite mjere koje je Evropska unija primjenjivala u procesu pristupanja BiH za ubrzanje ovog procesa. Društveni cilj nam je pokazati, kako građanima Bosne i Hercegovine tako i žiteljima drugih država, koje su koristi od ulaska Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, te prikazati put koji je prošla da bi ostvarila taj cilj. Također želimo pokazati kako se uz predan rad i ispunjavanje zadatih obaveza može stvoriti evropska perspektiva.

SISTEM HIPOTEZA

Generalna hipoteza:

Složena ustavna struktura BiH izvedena Dejtonskim mirovnim sporazumom i nedostatak unutrašnjeg političkog konsenzusa su ključni faktori koji otežavaju proces integracije BiH u EU.

Pomoćne hipoteze:

1. Zemlje Evropske unije koje su uložile dodatni napor da olakšaju put BiH prema EU kroz promjenu težišta reformi sa političkog na socijalno-ekonomski teren.
2. Izbjegavanje ispunjavanja uslova Evropske unije od strane pojedinih centara političke moći kojima nije u interesu ulazak Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.
3. Mehanizam koordinacije kao test spremnosti BiH da “govori jednim glasom” u pristupanju reformama za evropske integracije.

VREMENSKI PLAN ISTRAŽIVANJA

Istraživanje će obuhvatiti period od 1. januara 2015. godine do aprila 2018. godine.

O Evropskoj uniji

Početak nastanka i razvoja Evropske unije vezuje se za kraj Drugog svjetskog rata. Ona se počela razvijati paralelno sa Vijećem Evrope, prvom ustanovom osnovanom nakon okončanja ratnih sukoba. Ova najstarija evropska organizacija u državama članicama od početka svoga postojanja promovira demokratiju, poštivanje ljudskih prava i pravnu državu. Vijeće Evrope, koje je 5. maja 1949. osnovalo deset evropskih zemalja (Belgija, Danska, Francuska, Holandija, Irska, Italija, Luksemburg, Norveška, Velika Britanija i Švedska) danas broji 47 država članica, a svaka od njih ujedno je i članica Evropske unije. Sjedište Vijeća EU nalazi se u Strazburu, organi ove organizacije su: Odbor ministara, Parlamentarna skupština, Evropski sud za ljudska prava, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, te komesar za ljudska prava i Glavni sekretarijat Vijeća Evrope. Njenim najvećim dostignućem smatra se Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950/1953) i uspostavljanje Evropskog suda za ljudska prava (1959/1998). Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Evrope od 2002. godine.

“U Statutu Vijeća Evrope, (čl.1, tačka a), navodi se kako je temeljni cilj Vijeća Evrope “ostvariti veće jedinstvo među svojim članicama radi očuvanja i promicanja ideala i načela koji su njihova zajednička baština i poticati njihov ekonomski i socijalni napredak.”⁴

Pojam Evropske unije - regionalne organizacije čije su glavne institucije Evropski parlament, Evropsko vijeće, Vijeće ministara, Evropska komisija, Sud pravde Evropske unije, Evropska središnja banka i Evropski sud revizora - asocira u pravilu na ujedinjenost, prosperitet, bolji i organizovaniji život za države članice. Na primjerima zemalja koje su to članstvo ostvarile uočavamo da Evropska unija nastoji da zemljama članicama, tj. njenim građanima, osigura osnovna ljudska prava, mir, slobodu i motivaciju da ostvare napredak u svom društvu i postignu što bolje rezultate u svim oblastima.

“Evropska unija je regionalna organizacija evropskih država kroz koju članice ostvaruju zajedničke ciljeve kao što su uravnotežen privredni i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti,

⁴Halilović, Safet, (2013), Evropske integracije i Bosna i Hercegovina, Sarajevo, Fakultet političkih nauka

te zaštita prava i interesa građana. Današnja Evropska unija rezultat je pedesetogodišnje evolucije koja je započela izgradnjom Evropske zajednice za uglj i čelik. Evropska unija od svojih početaka podstiče uravnoteženi ekonomski razvoj na cjelokupnom prostoru, boreći se protiv ekonomskih i socijalnih razlika između pojedinih regija i zemalja članica EU.”⁵

Evropska unija je organizacija koja nastoji da doprinese napredak državama članicama svojim uključenjem u oblasti ekonomije, trgovine, politike te međunarodnih odnosa. Također nastoji osigurati unutrašnju sigurnost u državama, što je od izuzetne važnosti, s obzirom na to da svakodnevno svjedočimo kako građani žive u strahu za svoju sigurnost zbog pojave kriminala i sve učestalijih terorističkih napada.

“Danas, EU je glavna trgovinska sila i svjetski lider u oblasti zaštite čovjekove okoline i poticanju razvoja, a veliku moć ima i u svim sferama ekonomije, agrarnoj i socijalnoj politici. Sve je aktivnija u monetarnoj politici, međunarodnim odnosima, odbrani i kolektivnoj unutrašnjoj sigurnosti. Ta moć se koristi, koordinira i unapređuje kroz rad glavnih zajedničkih institucija i brojnih konsultativnih tijela”⁶

“Evropska unija je definisana kao:

1. federacija u monetarnim odnosima, poljoprivredi, trgovini i zaštiti životne sredine;
2. konfederacija u socijalnoj i ekonomskoj politici, zaštiti potrošača, unutrašnjoj politici;
3. međunarodna organizacija u spoljnoj politici.”⁷

Temelj dobre usklađenosti i uspjeha svake organizacije jesu principi na kojima se ona zasniva, a koje moraju poštovati svi oni koji toj organizaciji žele pristupiti.

“Evropska unija se temelji na 6 principa koji su utvrđeni Ugovorom o Evropskoj uniji i Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije:

1. Princip legaliteta – EU je zajednica koja se zasniva na pravu, zajednički i specijalni život naroda država članica nije rukovođen prijetnjom sile, već pravom Unije.
2. Princip autonomije komunitarnog pravnog poretka – podrazumijeva da će se komunitarno pravo (evropski propisi) primjenjivati jednako u cijeloj Uniji.
3. Princip supremacije – znači da u slučaju sukoba odredaba prava EU i odredaba nacionalnog prava, prvenstvo primjene imaju odredbe prava EU.

⁵Derajić, Svjetlana, Hodžić, Dženana, Halilović, Zora, (2007), BiH na putu ka Evropskoj uniji, Zbornik radova, Sarajevo: Centar za sigurnosne studije

⁶Smajić, Zekerijah, (2005), Evropska unija za svakoga, Sarajevo, Eurocontact;

⁷Džombić, Ilija, (2012), Evropska unija: prošlost, sadašnjost, budućnost, CIP-Katalogizacija u publikaciji Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo

4. Princip supsidijarnosti - znači da u izvršenju svojih nadležnosti Unija može djelovati samo ako se ciljevi predloženih aktivnosti ne mogu u dovoljnoj mjeri ostvariti mjerama država članica, bilo na centralnom bilo regionalnom nivou.
5. Princip proporcionalnosti zahtijeva da preduzeta mjera ili sredstvo koje koristi Unija mora biti proporcionalno cilju koji se želi postići, odnosno da svaka aktivnost Unije neće ći izvan onoga što je potrebno da se postignu ciljevi utvrđeni Ugovorom.
6. Princip solidarnosti ogleda se u činjenici da države članice moraju raditi zajedno da bi proširile i razvijale svoju uzajamnu političku solidarnost, kao i da se suzdrže od svake aktivnosti koja je suprotna interesima Unije, ili bi mogla naškoditi njenoj efikasnosti.”⁸

Evropska unija je donedavno imala 28 evropskih država članica:

Austrija, Belgija, Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Hrvatska, Italija, Irska, Letonija, Litvanija, Kipar, Luksemburg, Mađarska, Malta, Njemačka, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, te Velika Britanija, koja je, nakon više od 40 godina članstva, odlučila napustiti Evropsku uniju, o čemu ćemo više govoriti u daljem tekstu. “Evropska integracija je najčešće povezana sa periodom od kraja Drugog svjetskog rata i sve veće saradnje između zapadnoevropskih država koje su se pridružile u različitim fazama razvoja Evropske unije.”⁹ “Ciljevi Evropske unije su promocija ekonomskog i socijalnog napretka, balansiran i održiv razvoj, jačanje ekonomske i socijalne kohezije, uspostavljanje monetarne i ekonomske unije, afirmiranje vlastitog identiteta na međunarodnoj sceni, očuvanje i razvijanje Unije kao prostora slobode, pravde i sigurnosti te očuvanje i nadogradnja pravne stečevine (acquis communautaire). Evropska unija funkcioniše na principima legaliteta, autonomije, supremacije, supsidijarnosti, proporcionalnosti i solidarnosti te ima izgrađenu institucionalnu strukturu koju čine zajedničke institucije (Vijeće EU, Evropska komisija, Evropski parlament, Sud pravde Evropskih zajednica i Evropski revizorski sud), finansijski organi, interinstitucionalni organi, agencije te decentralizirani organi.”¹⁰

⁸Đurović, Gordana, 2016, Evropska unija i Crna Gora, EU Info centar, Podgorica

⁹ A. Staab, M. Lodge, E. Thielemann, (2011), Politics and policies of the European union, The university of London International Programmes

¹⁰Pojmovnik evropskih integracija, (2010), Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo

Osnivački ugovori Evropske unije

Nakon završetka Drugog svjetskog rata javila se ideja i potreba za osnivanjem jedne nove organizacije koja će donijeti mir, a koja će biti zasnovana na ugovorima koji će garantovati jednakost država.

“Kraj Drugog svjetskog rata označio je početak nove ere u odnosima između evropskih država. Trebalo je staviti tačku na međunarodne sukobe i izgraditi trajni mir koji će počivati na zajedničkim vrijednostima i interesima evropskih naroda. Nova generacija evropskih državnika lansirala je ideju ujedinjene Evrope zasnovane na ugovorima koji će garantovati mir, vladavinu prava i jednakost država.”¹¹ Ugovor o Evropskoj uniji, kojim je utemeljena ova organizacija, potpisan je u Maastrichtu 7. februara 1992. godine, a stupio je na snagu 1. novembra 1993. “Taj ugovor bio je rezultat vanjskih i unutarnjih događaja. Na vanjskom nivou, kolaps komunizma u istočnoj Evropi i učinak njemačke reunifikacije doveli su do suglasnosti o potrebi i jačanje međunarodnog položaja Zajednice. Na unutarnjoj razini, države članice željele su podržati napredak učinjen Jedinjenim evropskim aktom zajedno sa drugim reformama. Potpisivanje ovog ugovora označilo je preokret u daljem produbljivanju evropske integracije.”¹²

U članu 1. stav 2. Ugovora Evropske unije stoji da se ugovor o Evropskoj uniji smatra novom etapom u procesu stvaranja sve čvršćeg jedinstva između naroda Evrope, u kojoj se odluke donose što je moguće otvorenije i na nivou što je moguće bliže građanima: „Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca.”¹³

„Svi promatrači ističu da Maastrichtski ugovor iz 1992. godine predstavlja prekretnicu u europskoj integraciji. Ne samo zato što je znatno proširio polje europske integracije, nego možda u prvom redu zato što je javna rasprava koja je uslijedila omogućila građanima da postanu svjesni suštine europskog projekta, u kojemu ih je većina do tada vidjela samo blijedo zajedničko tržište.

¹¹Đurović, Gordana, Ibid, s. 15.

¹²Halilović, Safet, Ibid., s. 22.

¹³Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, 2010/C 83/01, <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/prgovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>

Odjednom su Europljani primijetili da su već četrdeset godina njihove države uključene u proces koji ih se izravno tiče, i to u sve većem broju domena.¹⁴

„Kako je opštepoznato, Unija je uspostavljena već u prvoj polovini 90-tih prošlog vijeka, ali tek je nakon Lisabonskog ugovora 'apsorbovala' Evropsku zajednicu. Ono što trenutno postoji su 'dva ravnopravna ugovora' – Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. Ugovor o EU je, uslovno rečeno, glavni - njim je uspostavljena institucionalna struktura, u kojoj je i Komisija kao ključni provoditelj unijskog prava konkurencije, njim je utvrđena raspodjela nadležnosti između Unije i država članica, pa utoliko i u ovoj oblasti.“¹⁵

Ugovor iz Amsterdama

Ugovor iz Amsterdama potpisan je 2. oktobra 1997, a stupio je na snagu 1. maja 1999. Njime su izvršene izmjene i dopune odredbi Ugovora o Evropskoj uniji (1992/1993.) i Ugovora o Evropskoj zajednici. Cilj Ugovora je stvaranje političkih i institucionalnih preduslova kako bi se Evropska unija mogla suočiti sa izazovima kao što su: globalizacija ekonomije i njen uticaj na zapošljavanje, borba protiv terorizma, međunarodnog kriminala i trgovine drogama, problemi vezani za okoliš te izazovi petog kruga proširenja.

“Najznačajniji rezultati Ugovora iz Amsterdama odnose se na jačanje uloge Evropskog parlamenta u zakonodavnom procesu i proširenje oblasti u kojima se odlučuje postupkom suodlučivanja, povećanje broja oblasti u kojima se odlučuje kvalificiranom većinom, jačanje uloge Suda pravde Evropskih zajednica u oblasti osnovnih ljudskih prava i oblastima koje se odnose na unutrašnju sigurnost, jačanje uloge Evropskog revizorskog suda, Ekonomskog i socijalnog odbora i Odbora regija, povećanje uloge zakonodavnih institucija država članica na evropskom nivou te uvođenje mogućnosti pojačane saradnje država članica. Ugovorom iz Amsterdama uvedene su i značajne promjene u oblasti slobodnog kretanja ljudi, odnosno pitanja viza, azila, imigracije i dr. koja se prebacuju iz trećeg u prvi stub EU i stavljaju se u nadležnost Zajednice, te se uključuje šengenski *acquis* (Šengenski sporazumi, Šengenska konvencija itd.) u pravni okvir Evropske unije. Također, Ugovorom iz Amsterdama napravljen je pomak u zaštiti prava, interesa i dobrobiti građana EU te efikasnom definiranju i provođenju interesa EU na

¹⁴Paul, M., 2013, Politički sustav Evropske unije, Fakultet političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu;

¹⁵ Misita, N., 2012, Evropska unija: pravo konkurencije, Sarajevo, Revicon;

međunarodnom nivou u oblastima zajedničke trgovinske politike i zajedničke vanjske i sigurnosne politike.”¹⁶

Ugovor iz Lisabona

Ugovor iz Lisabona je reformski ugovor potpisan 13. decembra 2007. godine u Lisabonu. Na snagu je stupio 1. decembra 2009. godine. Službeni naziv ugovora je Ugovor kojim se mijenja i dopunjava Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice. Njegov cilj je demokratizacija Unije, povećanje efikasnosti institucija i sistema odlučivanja, redefiniiranje vanjske politike, približavanje Unije njenim građanima te njeno osposobljavanje da odgovori na izazove globalizacije. “Lisabonski ugovor nastao je u jednom introvertnom istorijskom vakuumu Evropske unije. Povod njegovog nastanka bilo je rešavanje unutrašnje krize ideja i vođstva u Uniji posle neuspelog ustavnog projekta, a ne objektivnih spoljnih i unutrašnjih iskušenja pred kojima se Unija *stvarno* našla”¹⁷ “Svrha Lisabonskog ugovora jeste da Evropsku uniju čini demokratičnijom, učinkovitijom i transparentnijom. Također omogućuje veći doprinos građana i parlamenata u ono što se odvija na evropskoj razini, a Evropi daje jasniji, snažniji glas u svijetu, istovremeno čuvajući nacionalne interese.”¹⁸

Ugovor iz Nice

Ugovor iz Nice predstavlja četvrti evropski ugovor u 13 godina kojim su usvojene izmjene Ugovora. Potpisan je 26. februara 2001. godine, stupio je na snagu 1. februara 2003. godine. Ugovorom iz Nice izmijenjen je po drugi put Ugovor iz Maastrichta, a izmjene se tiču i pojedinih odredbi Ugovora iz Amsterdama. Ključni uzrok izmjena bilo je institucionalno prilagođavanje Evropske unije za novi (peti) talas proširenja, koji je nastupio u maju 2004, kada je Evropska unija dobila deset novih država članica, te u januaru 2007. godine, kada su Bugarska i Rumunija postale članice Evropske unije.¹⁹

¹⁶Pojmovnik europskih integracija, (2010), Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo

¹⁷Samardžić, S., Milosavljević, I., (2013), Evropski građanin u vremenu krize, Zbornik radova sa naučnog skupa „Evropski građanin u vremenu krize: izbor između EU i države članice kao lažna dilema“, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka Beograd, Jove Ilića 165

¹⁸Vaš vodič za Lisabonski ugovor, 2009, Evropska komisija – delegacija EU u BiH, Sarajevo.

¹⁹Halilović, S, Ibid., s. 39.

“Samo u posljednjih 25 godina ugovorima iz Maastrichta, Amsterdama i Nice Unija se duboko reformirala i izmijenila te postala dvostruko veća. Ugovorom iz Lisabona i desetogodišnjom raspravom koja mu je prethodila otvoreno je novo poglavlje europske integracije koje i dalje ima neispunjeni potencijal. Trebamo djelovati u zajedništvu i dijeliti uvjerenje da je jedinstvo za dobrobit svih.”²⁰ Ovdje se još jednom naglašava kolika je važnost jedinstva. Na primjeru Bosne i Hercegovine se zaključuje kako je jedna od bitnih karika koja osigurava ulazak u Evropsku uniju jedinstvo i spremnost tri konstitutivna naroda da zajedno djeluju na ostvarenju tog cilja za dobrobit svih.

²⁰ Bijela knjiga o budućnosti Europe, Razmatranja i scenarij za EU-27 do 2025, Europska komisija;

Uslovi za pristupanje i procedure pristupanja Evropskoj uniji

Prije nego bilo koja država kandidatkinja dođe u fazu pristupanja Evropskoj uniji, potrebno je da prođe fazu osposobljavanja, tj. proces predpristupanja:

“Proces predpristupanja (Pre-Accession process) predstavlja fazu osposobljavanja kandidata za članstvo i prihvatanje *acquisa* EU. Takva politika se provodi na osnovu tzv. pretpristupne strategije koja obuhvata pristupno partnerstvo, povećanu pretpristupnu finansijsku i tehničku pomoć i aktiviranje raznih programa podrške za prilagođavanje zainteresiranih država politici, legislative i tehničkim standardima Evropske unije.”²¹

Uslov za članstvo u Evropsku uniju definisano je članom 310 Ugovora o osnivanju EEZ koji glasi:

“Zajednica može da zaključi sa jednom ili više država ili međunarodnih organizacija sporazume o pridruživanju, što obuhvata uzajamna prava i obaveze, zajedničke akcije i posebne procedure.”

Osnovne, najopštije karakteristike sporazuma o pridruživanju, koje proizlaze iz člana 310 obuhvataju:

- a) uzajamna prava i obaveze,
- b) zajedničke aktivnosti i
- c) posebne procedure.²²

Proces pristupanja počinje otvaranjem pregovora o pristupanju sa državom koja je prethodno podnijela zahtjev za članstvo u EU, a završava zaključivanjem Ugovora o pristupanju.

Svakoj evropskoj državi čije uređenje počiva na načelima slobode, demokratije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavine prava dato je pravo da podnese zahtjev za članstvo u Evropsku uniju. Međutim, države trebaju da ispune tri osnovna kriterija (politički, ekonomski i pravni) za članstvo koje je Evropsko vijeće utvrdilo na zasjedanju u Kopenhagenu, 1993.

²¹Smajić, Zekerijah, (2005), Evropska unija za svakoga, Sarajevo: Eurocontact;

²²Lopandić, Duško, (2007), Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija, Zakasnela integracija, Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija, Beograd

Kopenhagenski kriteriji za članstvo

Politički kriterij za članstvo u EU zahtijeva od države koja podnosi zahtjev za članstvo u EU da posjeduje jake i stabilne institucije koje osiguravaju demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava te prava i zaštitu manjina.

Ekonomski kriterij zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije, sposobne da se nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije.

Pravni kriterij zahtijeva preuzimanje obaveza iz članstva, tj. prihvatanje cjelokupne pravne stečevine EU, te privrženost ciljevima političke, ekonomske i monetarne unije.

“Euroskeptici su, prije najvećeg proširenja u historiji EU, najavljivali ‘zamor od proširenja’ i predviđali višegodišnji zastoj u tom procesu. Međutim, prema prvom istraživanju Eurobarometra, nakon prvomajskog proširenja, koje je objavljeno 10. decembra 2004. godine, 53% anketiranih eurograđana pozitivno je odgovorilo na pitanje “Da li ste za ili protiv proširenja EU na druge zemlje u budućnosti?”²³ Ovo je jedan od pokazatelja kako je ideja proširenja uspješna i danas, te da su vrata Unije otvorena za sve one koji su spremni dati svoj doprinos i predano raditi na unapređenju, prije svega svoje države, a samim tim i Evropske unije. Poznajući ideje ujedinjenja, mira i stabilnosti kojim se Evropska unija vodi, možemo konstatovati kako je od velikog značaja i interesa za potencijalne zemlje kandidatkinje da uspješno saraduju. Ispunjavanje zahtjeva iz stavke političkog kriterija predstavlja ključni uslov za pokretanje pregovora o pristupanju, što je odlučeno na Luskemburškom samitu Vijeća EU, u decembru 2007. godine.

Na osnovu ovoga identificiran je *madridski kriterij- administrativni kriterij*, kao četvrti kriterij za prijem država kandidatkinja za punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Ovim kriterijem obezbjeđuje se proces preuzimanja i provedbe pravne stečevine Evropske unije. Kada je u pitanju pristupanje Zapadnog Balkana Evropskoj uniji, stav EU jeste da su njena vrata uvijek otvorena i da su dobrodošli svi oni koji su spremni urediti stanje u svojoj državi uz pomoć Unije ispunjavanjem kriterija koji se postave i time na određeni način očistiti državu od onoga što nije dobro za nju kako bi spremna ušla u Uniju.

“Za razumijevanje pristupa EU prema zemljama Zapadnog Balkana na njihovom putu prema punopravnom članstvu u EU brojni autori naglašavaju suverenitet kao važnu varijablu koju treba

²³Smajić. Z., Ibid., str 94.

imati u vidu.”²⁴ “Suverenitet u međunarodnim odnosima označava političku i pravnu autonomiju; ustavna nezavisnost. To je pravni koncept koji je bezuslovan i nedeljiv.”²⁵

²⁴Blagovčanin, Srđan, (2016), Evropska unija i Bosna i Hercegovina: građenje države kroz proces evropskih integracija, Sarajevo: Fridrich-Ebert- Stiftung

²⁵David, Chandler, (2005), „International state building Beyond conditionality beyond sovereignty, Guest Seminar, Royal Institute for International Relations (IRRI-KIIB), Brussels (prev.aut.)

Podnošenje zahtjeva za članstvo u Evropskoj uniji

Evropska unija je organizacija koja je spremna dati podršku i otvoriti svoja vrata svakoj državi koja želi podnijeti zahtjev za članstvo u Uniju ukoliko posjeduje određene vrijednosti:

“Shodno članu 49. Ugovora o Evropskoj uniji, zahtjev za članstvo može podnijeti svaka evropska država čije uređenje počiva na načelima poštivanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava, poštivanje ljudskih prava te prava manjina.”²⁶

Država podnosilac zahtjeva upućuje Vijeću EU kraće pismo u kojem ističe kako je pristupanje Evropskoj uniji njen društveni, ekonomski i politički cilj. Potrebno je da se u pismu navede kako je država spremna ispuniti obaveze koje proizlaze iz članstva u EU te da prihvata vrijednosti Evropske unije.

U Ugovoru o Evropskoj uniji, čl. 49. se navodi sljedeće:

“Država podnosilac zahtjeva dostavlja svoj zahtjev Vijeću, koje donosi odluku jednoglasno, poslije konsultiranja Komisije i poslije odobrenja Evropskog parlamenta, koje ovaj usvaja većinom glasova ukupnog broja svojih članova. Pri tome se vodi računa o kriterijima koje je utvrdilo Evropsko vijeće. Uslovi prijema i prilagođavanja koje taj prijem povlači u vezi sa ugovorima na kojima se zasniva Unija, predmet su sporazuma između država članica i države podnosioca zahtjeva. Taj sporazum podliježe ratifikaciji u svim državama ugovornicama, u skladu sa njihovim ustavnim pravilima.”²⁷

Nakon što država podnese zahtjev, započinje postupak ocjenjivanja države podnositeljice zahtjeva da postane članicom Evropske unije. Vijeće Evropske unije zadužuje Evropsku komisiju da procijeni sposobnost ispunjavanja kriterija i uslova za pristupanje Evropskoj uniji države koja je predala zahtjev. Evropska komisija državi podnositeljici zahtjeva upućuje poseban upitnik s rokom unutar kojega država ima obavezu da dostavi potrebne podatke. Nakon što država dostavi odgovore na Upitnik, Evropska komisija priprema mišljenje o zahtjevu za članstvo (avis) - dokument koji sadrži nalaze i procjene Evropske komisije o nivou spremnosti te dosezanja

²⁶Topčagić, Osman, (2016), Politička analiza Status kandidata za članstvo u EU – Između izazova i slabosti, Fondacija Fridrih Ebert, Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo

²⁷Ugovor o Evropskoj uniji, 92/C 191/01, 11992M/hr 1

kriterija za članstvo države koja je podnijela zahtjev za članstvo. Na osnovu mišljenja Evropske komisije Vijeće EU donosi:

- 1) zaključak u vezi kandidatskog statusa i početka pregovora sa državom čiji se zahtjev razmatra i
- 2) odluku o prijemu u članstvo u EU.

Izlazak iz Evropske unije

Izlazak iz Evropske unije po prvi put je definisan članom 50. Lisabonskog ugovora.

Iz samih definicija datih u pet stavki ovog člana evidentna je pretpostavka da ovaj član nikada neće biti primijenjen u praksi. Ipak, referendumom donesena odluka Velike Britanije da iskoristi mogućnost datu ovim članom i izađe iz Evropske unije oživjela je sve propuste u nepotpunom definisanju ove procedure.

“Svakako najzanimljivije pitanje sa kojim će se Unija suočavati naredne (narednih) godina jeste posledica referenduma u Ujedinjenom Kraljevstvu, održanog juna 2016. godine, kada je većina onih koji su na referendum izašli odlučila da ova država napusti EU. Podsjetićemo, Velika Britanija nije jedna od osnivača Unije, ona je 1973. godine (zajedno sa Irskom i Danskom) postala njena članica. Stupanje u članstvo nije bilo jednostavno, jer je dva puta zaustavljano, pre svega zbog stava tadašnjeg francuskog predsjednika, Šarla de Gola, da Britanija ne može da se uklopi u zajedništvo koje se tada stvaralo. Na Zapadnom Balkanu nema jasne predstave o posledicama Bregzita, mada je on izazvao zadovoljstvo evroskeptika, kojih ima sve više. Nove članice EU su zabrinute i podsećaju da je EU najvažniji mirovni projekat u Evropi, da je Britanija veliki neto finansijer budžeta EU, da je za neke od tih zemalja bila važan faktor u uspostavljanju bezbednosti i stabilnosti i ekonomske podrške u posleratnom periodu. Ipak, velika Britanija nije važan trgovinski, investicioni i tehnološki partner Zapadnog Balkana. To je u izvesnoj meri olakšavajuća okolnost. Ali, do sada je ona bila važan zastupnik politike proširenja i protivteža dominantnoj ulozi Nemačke, ne samo na Balkanu. Osnivački ugovori EU prestaju da se odnose na državu koja se povlači iz članstva danom stupanja na snagu Sporazuma o istupanju ili dve godine od notifikacije istupanja, osim ako Evropski savet u dogovoru sa državom u pitanju ne produži taj period. U periodu pregovora o istupanju, država koja želi napuštanje članstva neće učestvovati u raspravama u Evropskom savetu niti Savetu, niti u odlukama koje se na nju odnose. Nakon referenduma i odluke o napuštanju EU, niko zapravo ne zna kako dalje. Plan za izlazak iz situacije, očigledno, ni jedna ni druga strana nisu pripremile, te se zato tek sada počinje razmišljati o toku i sadržini pregovora o istupanju.”²⁸

²⁸ Minić, Jelena, Mišević, Tanja, Proroković, Dušan, Žarin, Irina, (2016), Budućnost EU i Zapadni Balkan – pogled iz Srbije, Spoljnopolitičke sveske 03|16, Fondacija Fridrih Ebert, Evropski pokret u Srbiji, Forum za međunarodne odnose, Beograd, s. 9. i 10.

Pravna stečevina (Acquis Communautaire)

Svaka zemlja koja je u procesu integracije u Evropsku uniju treba ispuniti mnogobrojne kriterije kako bi postala članica Evropske unije. Jedan od kriterija jeste usvajanje pravne stečevine Evropske unije, što podrazumijeva pregovaračka poglavlja koje države otvaraju i usklađuju sa pravom Evropske unije, nakon čega ih zatvaraju. Država kandidatkinja treba pokazati da li će moći prihvatiti pravnu stečevinu Evropske unije u pojedinom poglavlju pregovora ili će zatražiti odgovarajuća prelazna razdoblja za potpuno usklađivanje. Otvaranjem pregovora o pojedinom poglavlju započinje faza pregovora tokom koje se pregovara o uslovima pod kojima će država kandidatkinja prihvatiti, primijeniti i provesti pravnu stečevinu Evropske unije u tom poglavlju. Analizom usklađenosti zakonodavstva utvrđuju se postojeće razlike u svakom poglavlju pregovora između zakonodavstva države kandidatkinje i pravne stečevine Evropske unije. Zatvaranje otvorenih pregovaračkih poglavlja znači da je postignut određeni napredak date države na polju onoga čega se pregovaračko polje tiče.

“Poželjno je napraviti razliku između političkog uslovljavanja i preuzimanja pravne tekovine Evropske unije - *acquis communautaire* - kao jednog od najznačajnijih pravnih i političkih principa evropskih integracija. *Acquis* je rastuće zakonodavno tijelo koje uključuje: primarno pravo - osnivački ugovori, međunarodne ugovore, međunarodno običajno pravo i opšte pravne principe EU, sekundarno pravo - zakonodavstvo koju donose institucije EU, praksa Suda pravde Evropskih zajednica koje *defacto* čine izvor prava i svaka druga obaveza (politička, pregovaračka i sl.) preuzeta od država članica u okviru aktivnosti EU. Dakle, svaka zemlja koja podnosi zahtjev za članstvo mora biti spremna da ga u potpunosti prihvati i sprovede.”²⁹

²⁹Aulić, Liljana, Politika uslovljavanja Evropske unije kao strategija transformacije Zapadnog Balkana - posljedice i izazovi za Bosnu i Hercegovinu, Časopis za društvena pitanja, UDK 341.217.2(4-672EU:4-15), Pregledni rad, <https://aktuelnosti.blc.edu.ba/wp-content/uploads/2017/11/28-3-2014-POLITIKA-USLOVLJAVANJA-EVROPSKE-UNIJE-KAO-STRATEGIJA-TRANSFORMACIJE-ZAPADNOG-BALKANA-POSLJEDICE-I-IZAZOVI-ZA-BOSNU-I-HERCEGOVINU-Liljana-Aulić.pdf>

“Pravnom stečevinom Evropske unije (franc. *acquis communautaire*, skraćeno *acquis*) naziva se cjelokupno zakonodavstvo i praksa EU, a obuhvaća sva prava i obaveze država članica i institucija EU. Ona se stalno razvija i obuhvaća ove elemente:

1. sadržaj, načela i političke ciljeve ugovora
2. primarno zakonodavstvo i usvojeno na temelju ugovora te presude Suda Europskih zajednica
3. sekundarno zakonodavstvo, tj. odredbe proizašle iz ugovora i donesene u postupcima odlučivanja u institucijama EU
4. deklaracije i rezolucije koje je Europska komisija usvojila
5. mjere koje se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku
6. mjere koje se odnose na pravosuđe i unutarnje poslove
7. međunarodne sporazume koje je sklopila Europska zajednica, kao i ugovore zaključene između država članica, a odnose se na aktivnosti Zajednice.³⁰

U Evropskoj uniji se donose četiri vrste akata koji postaju dio pravne stečevine Evropske unije. Najvažniji akti su uredbe i direktive. Kada su u pitanju direktive, država članica uređuje formu i metod provedbe, dok uredbe obavezuju države članice. Sljedeći akti su odluke koje se odnose samo na individue kojima je odluka obuhvaćena, te preporuke koje imaju političku snagu.

³⁰M. Kesner-Škreb, (2008), Pravna stečevina Evropske unije, Institut za javne finansije, Zagreb;

Bosna i Hercegovina i Evropska unija

Bosna i Hercegovina je Ustavom priznata kao nezavisna i suverena država temeljena na vrijednostima mira i pomirenja, spremna za put prema Evropskoj uniji. Članom 1. Ustava Bosne i Hercegovine definisano je sljedeće:

“Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada "Bosna i Hercegovina", nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih naroda i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo ili zatražiti prijem u organizacijama unutar sistema Ujedinjenih naroda, kao i u drugim međunarodnim organizacijama.”³¹ “EU je neodvojivi dio političkog života cijele Evrope, jer u mnogim centralnim oblastima politike i svakodnevnog života, njeni zajednički organi donose obavezujuće odluke koje se neposredno tiču svih država članica i njihovih građana ali ostavljaju neminovnog traga i na svakodnevni život i u zemljama izvan Unije.”³²

Šta je Evropska unija za Bosnu i Hercegovinu?

“Više od vanjskopolitičkog cilja, strogih uvjeta standardizacije, preduvjeta za ovo ili za ono. Usudio bih se reći da je Evropska unija za današnju Bosnu i Hercegovinu jedna potpuno nova paradigma koja nam može pokazati da „padovi“ nisu nužno preduvjeti za sukob, nego da mogu biti i šanse. Naravno, samo ukoliko se politike grade na onome što nam je zajedničko, a ne isključivo na onome što nas razlikuje. Ta nova evropska paradigma kroz proces proširenja pomogla je Balkanu da iziđe iz začaranog kruga nacionalističkog ekskluzivizma i regionalnu suradnju prigrli ne samo kao metaforu nego i kao novu historijsku šansu. Na toj su se šansi mijenjale vlade, brže ili sporije provodile reforme. Padalo se, ali se i dizalo. Ne postoje dva evropska puta u Bosni i Hercegovini, niti postoje oni koji su bolji ili lošiji na tom putu. Ako želimo u Evropsku uniju, onda moramo biti svjesni da to možemo samo zajedno i da, ako jedna karika u tom lancu ne štima, onda ništa ne štima.”³³ Evropska unija ističe ujedinjenost kao bitnu kariku u cijelom procesu EU integracija. Postavlja se pitanje koliko je Bosna i Hercegovina ujedinjena?

³¹Ustav Bosne i Hercegovine, Sarajevo, OHR, Office of the High Representative, http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

³²Smajić, Zekerijah, 2005, Evropska unija za svakoga, Sarajevo, Eurocontact.

³³ Džombić, Ilija, (2012), Evropska unija: prošlost, sadašnjost, budućnost, CIP-Katalogizacija u publikaciji Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je započela izgradnju mira i postratnu obnovu okončanjem rata te potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine.

“Dok Dejton postaje naša prošlost, Brisel je sve više naša budućnost. Prvi je zaustavio rat i obezbijedio mir u Bosni i Hercegovini, drugi otvara mogućnost njenog unutrašnjeg integriranja, regionalne saradnje i postepenog uključivanja u evropske tokove.”³⁴ Bosna i Hercegovina je složena država sastavljena od dva entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske, te Distrikta Brčko koji ima poseban status zbog svog položaja. Ustavom BiH, Aneksom 4, izvršena je unutrašnja podjela ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se sastoji od tri člana, jednog predstavnika svakog konstitutivnog naroda: jedan Bošnjak i jedan Hrvat, koji se biraju neposredno sa teritorije Federacije, i jedan Srbin koji se bira neposredno sa teritorije Republike Srpske. Kada je u pitanju odlučivanje: “Član Predsjedništva koji se ne slaže sa odlukom, može odluku Predsjedništva proglasiti destruktivnom po vitalni interes entiteta za teritoriju sa koje je izabran pod uslovom da to učini u roku od tri dana po njenom usvajanju. Takva odluka će biti odmah upućena Narodnoj skupštini Republike Srpske, ukoliko je tu izjavu dao član sa te teritorije; bošnjačkim delegatima u Domu naroda Federacije, ukoliko je takvu izjavu dao bošnjački član, ili hrvatskim delegatima u istom tijelu, ukoliko je tu izjavu dao hrvatski član. Ukoliko takav proglas bude potvrđen dvotrećinskom većinom glasova u roku od 10 dana po upućivanju, osporavana odluka Predsjedništva neće imati učinka.”³⁵ Posmatrajući ovaj način odlučivanja možemo zaključiti kako je složena ustavna struktura već najavila problem nedostatka političkog konsenzusa. Bosna i Hercegovina nema samo problem nedostatka političkog konsenzusa kada su u pitanju evroatlanske integracije već se taj problem javlja i kod donošenja drugih odluka. Spremnost bh. političara da sarađuju i ostvare konsenzus za dobrobit građana svedena je na minimum. Posljedice takvog pristupa su višegodišnje bezuspješno pokušavanje ostvarenja članstva u Evropskoj uniji te zaostatak u procesu napretka na tom putu. Evropska unija i dalje pruža ruku pomoći i podrške Bosni i Hercegovini naglašavajući bh. političarima da je vrijeme da uspostave konsenzus, da počnu ispunjavati obaveze koje su pred njima, kvalitetno i temeljito, te da po strani ostave nacionalizam i nadmetanje. “Ako pak uzmemo u obzir da je jedna od ključnih evropskih vrijednosti *good governance* (dobro upravljanje), koja podrazumijeva otvorenu, participativnu i demokratsku vladu, bez kreiranja hijerarhijske, ekskluzivne i centralizirane vlasti (Menners, 2006), i kompariramo je sa, na prethodnim

³⁴Hadžikadunić, Emir, (2005), Od Dejtona do Brisela, Sarajevo, ACIPS;

³⁵Ustav Bosne i Hercegovine, http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

stranicama diskutiranim odnosom političke elite spram Bosne i Hercegovine kojeg karakterizira očigledna konfliktnost vrijednosnog sistema generirana iz zahtjeva za teritorijaliziranjem vlastitog nacionalizma i činjenice da politička elita u BiH ne pokazuje sposobnost postizanja konsenzusa o reformiranju političkog sistema oprečnog vrijednostima *good governance*, možemo zaključiti da bosanskohercegovačke političke elite ne promoviraju evropsku politiku kao unutarnju.”³⁶ Ove činjenice potvrđuju glavnu hipotezu ovog rada o pitanju nedostatka političkog konsenzusa koji usporava proces EU integracija. Kada bi se nosioci vlasti iz svih konstitutivnih naroda složili da je vrijeme da se prigrle evropske vrijednosti, saradnja, mir, tolerancija i uvažavanje ljudskih prava i sloboda, evropski put bi se dosta ubrzao. Ipak, nadu u budućnost evropskog puta za Bosnu i Hercegovinu ne treba gubiti, s obzirom na to da su nam vrata Evropske unije još uvijek otvorena, kao što je i očigledno stalno prisustvo Evropske unije u Bosni i Hercegovini kroz razne projekte, donacije i savjete. “Po mnogim gledištima Bosna i Hercegovina kao zemlja postratne obnove, niskog nivoa ekonomske razvijenosti, visoke nezaposlenosti, diskriminacije građana u pogledu ljudskih prava, čestih blokada u pogledu ljudskih prava, zatim država sa dvije vojske, dva pravosudna sistema, nema pretpostavki za uključenje u Vijeće Evrope i Evropsku uniju. Ali Bosna i Hercegovina je država čija se unutrašnja demokratska struktura razvija uz pomoć međunarodne zajednice i bitnog uticaja Ureda Visokog predstavnika. Dva ciklusa izbora za organe vlasti organizovao je OSCE. Obnova je izvedena sredstvima donacije međunarodne zajednice. Bezbjednost i mir osigurani su prisustvom i aktivnošću snaga SFOR-a kao međunarodnih mirovnih snaga čiju okosnicu čini NATO savez. Na ovoj osnovi mir u Bosni i Hercegovini je element globalne i strateške zaštite mira u Evropi. Postoje tri društvene silnice na ravni globalizacije procesa evropskih integracija i globalizacije zaštite mira u Evropi koje čine vanjsku pretpostavku za ubrzano uključivanje Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju:

- a) Stratejski interesi Evropske unije za proširenjem kroz prijem zemalja Centralne i Jugoistočne Evrope u svoju integrisanu strukturu;
- b) Globalni interesi Evropske unije da kroz proces integracije evropskih država uspostavi bezbjednost i stabilan mir na cijelom kontinentu. Ovaj proces se utemeljuje novim članovima NATO saveza u centralnoj Evropi;

³⁶Ćurak, Nerzuk, Čekrlija, Đorđe, Sarajlić, Eldar, Turčalo, Sead, (2009), Politička elita u Bosni i Hercegovini i Evropska unija: odnos vrijednosti, Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu;

- c) Uključenost Evropske unije u internacionalizovani proces izgradnje mira i demokratske strukture u Bosni i Hercegovini realizuje se na temelju Dejtonskog mirovnog sporazuma. Evropska unija i njene članice najveći su finansijeri obnove Bosne i Hercegovine.”³⁷

Naše istraživanje počeli smo u 2015. godini. Evropska komisija je u izvještaju o napretku BiH za 2015. godinu navela kako BiH nije ispunila tri bitna uslova:

1. Slučaj u vezi sa presudom “Sejdić i Finci”- izmjena Ustava BiH koja bi omogućila pripadnicima nekonstitutivnih naroda da budu birani u Predsjedništvo BiH i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH;
2. Obaveze koje se tiču usaglašavanja mehanizma koordinacije koji bi u nefunkcionalnoj ustavnoj strukturi pomogao da se lakše donose odluke među pojedinim nivoima vlasti u procesu pristupanja EU;
3. Rješavanje pitanja tradicionalne trgovine, gdje je riječ o obavezi adaptacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU nakon ulaska susjedne države Hrvatske u EU.

Bosna i Hercegovina nije ispunila uslov koji je bitan Evropskoj uniji, a to je poštivanje manjina. S obzirom na to da se ova regionalna organizacija zalaže za ravnopravnost među ljudima, ova stavka bi se trebala promijeniti izmjenom Ustava, što i nije tako jednostavan proces ako se uzme u obzir sama struktura bh. Ustava. “Naglašavajući važnost individualnog pristupa prema državama Zapadnog Balkana, BiH je, shodno dogovoru sa EU, inicijalno trebala implementirati presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci te uspostaviti pravne norme koje poštuju temeljna ljudska prava. Ispostavilo se, međutim, da je u poštivanju evropskih standarda u oblasti ljudskih prava u BiH krajnje neizbalansiran pristup. Štaviše, pokušaj da se provođenje reformi preda u odgovornost domaćim političarima imao je za posljedicu najdublju političku, ekonomsku i socijalnu krizu u BiH.”³⁸

Druga stavka, koja je ujedno povezana sa pomoćnom hipotezom, također nije ispunjena, te u 2015. godini BiH nije pokazala spremnost na adekvatno ispunjavanje uslova za usklađivanje mehanizma koordinacije, što je dodatno usporilo BiH na evropskom putu. Ni kada je u pitanju

³⁷Pejanović, Mirko, (2010), Ogleđi o državnosti i političkom razvoju Bosne i Hercegovine: studije, članci, intervjui, Sarajevo, Zagreb, Šahinpašić

³⁸Topčagić, Osman, Ibid, str. 3.

ovaj uslov, koji je, kako smo naveli u našoj pomoćnoj hipotezi, “test spremnosti BiH da govori jednim glasom u pristupanju reformama za evropske integracije”, BiH nije pokazala zadovoljavajuće rezultate: “Mehanizam koordinacije podrazumijeva efikasnu komunikaciju na nivou entiteta, kantona Federacije Bosne i Hercegovine kao i Brčko distrikta. Bez takvog mehanizma zakonodavstvo Evropske unije se ne može efikasno prenijeti u zakonodavni okvir koji bi bio primjenjiv na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Dok ne profunkcioniše mehanizam koordinacije, ne može se razmatrati programiranje za novi ciklus instrumenta pretpristupne pomoći IPA II, što predstavlja ogromne gubitke novca iz grantova koji bi inače bili dostupni.”³⁹ Vlasti u Bosni i Hercegovini moraju preuzeti odgovornost ukoliko žele dobro svojoj državi, te je voditi onako kako su se obavezali samim dolaskom na pozicije na koje su ih građani izabrali. Samom odlukom da državu vode političari koji su trenutno na vlasti i koji nas sve vrijeme predvode na evropskom putu, građani su im ukazali povjerenje, uz nadu da će Bosnu i Hercegovinu usmjeriti prema evropskim vrijednostima i standardima. Sa tom pretpostavkom građani očekuju bolju budućnost kako za sebe tako i za buduće generacije. Svi težimo boljem životu u kojem neće biti diskriminacije, želimo zemlju u kojoj će se ljudi vrednovati po znanju i kvalitetu koji posjeduju, zemlji bez korupcije i sličnih nedjela koja su itekako zastupljena u Bosni i Hercegovini. Evropska unija nam nudi ruku pomoći i podrške da te probleme prevaziđemo i izgradimo se u prosperitetnu državu sa evropskom perspektivom. “Ni unutar EU se nisu iznašli odgovori na sve krize i izazove, ali EU će svoje probleme riješiti i bez nas, a mi bez EU nećemo uspjeti nadići naše ‘paralelne svjetove’. Bez zakašnjelih transformacija u procesu približavanja EU-u ne možemo postati dijelom svijeta u kojem vrijede rules of law, a ljudi se ponašaju sukladno općeljudskim vrijednostima i racionalnim interesima. Zbog toga je prvi preduvjet budućih temeljnih ustavnih promjena uvažiti bos.herc. višenacionalnost i preostalu multikulturalnost, pa potom osmisliti interkulturalistički projekt održive i uljudene BiH, uz poštivanje i nacionalnog i etničkog, ljudskog i građanskog. Zato je iznimno važno ispuniti sadržajem alternativni, proeuropski kulturološko-politički narativ, u čijem su osnovu politička kultura dijaloga i kompromisa, metode upravljanja, a ne eliminiranja etničkih i nacionalnih razlika. Tim bi se putem i mogle nadvladati dominantne autoritarne kulture, tako bi se i rastali od opasnih separatističkih i istih takvih unitarističkih koncepcija u BiH. Tako bi se i Hrvati i Srbi i Bošnjaci, u konačnici svi bos.herc. građani, mogli početi vraćati održivoj zajedničkoj i

³⁹Aulić, Lj., Ibid, str. 77

jednakopravnoj BiH. Ulaskom u EU razriješila bi se i bos.herc. državno-politička pitanja i sva etnička i nacionalna pitanja u BiH. ⁴⁰

Bosna i Hercegovina je u februaru 2016. godine odlučila da podnese zahtjev za članstvo u Evropsku uniju. Razni stručnjaci su izrazili sumnje u pozitivan ishod zahtjeva, ali Evropska unija je još jednom pokazala spremnost pružanja ruke pomoći BiH na njenom putu prema EU, te je dala pozitivan odgovor i prihvatila zahtjev BiH pozdravljajući značajan napredak u pogledu provođenja Reformske agende⁴¹, o kojoj će biti više govora u nastavku rada. Proces pridruživanja BiH Evropskoj uniji i NATO paktu započeo je 1999. godine Procesom stabilizacije i pridruživanja zemalja zapadnog Balkana. Od tog perioda do danas, Bosna i Hercegovina nije na zavidnoj poziciji što se tiče brzine procesa evropskih integracija. Jedan od razloga, a koji ujedno predstavlja i našu glavnu hipotezu, jeste nedostatak unutrašnjeg političkog konsenzusa, kako na mnogim poljima tako i na evroatlanskom putu BiH: “No još uvijek je malo argumenata u prilog tezi kako je temeljni razlog njegova izostajanja u sve manjoj spremnosti u BiH za EU – iako, ponovimo, ni nju, barem na razini političke klase, ne treba ignorirati. Drugim riječima, uz apostrofiranu nespremnost uputno nije ignorirati i još jedan, barem isto toliko važan razlog. A on se, pojednostavljeno, krije u izostanku konsenzusa o karakteru političkog uređenja same Bosne i Hercegovine. I, takav je dojam, kako vrijeme odmiče, političkog konsenzusa u vezi s tim je sve manje. U prilog tome, uostalom, svjedoče referendum o Danu RS-a⁴², najave referendumu do kojih bi tek trebalo doći, pitanje izmjena Ustava i Izbornog zakona itd. Promatra li se, pak, izostanak ove dvije vrste konsenzusa kumulativno izostanak političkog konsenzusa i o BiH i o EU – rezultat je sve veći uteg o vratu zemlji da se u neki od vagona pridruživanja društvu evropskih naroda uopće ukrcu. I s druge strane, predsjednik Republike Srpske je eksplicitan i što se tiče NATO-a. Za njega, naime, NATO je u neugodnom sjećanju srpskog naroda i odluka o priključivanju BiH ovoj vojnoj alijansi moguća je samo uz referendumsko zeleno svjetlo građana

⁴⁰Bosna i Hercegovina – Europska zemlja bez ustava, znanstveni, etički i politički izazov, Zbornik radova, 2013, Synopsis, Zagreb-Sarajevo;

⁴¹Reformska agenda: obaveza ekonomsko-socijalnih reformi koje vlasti BiH trebaju provesti

⁴²9. januara 1992. srpski zastupnici iz Skupštine Socijalističke Republike BiH donose odluku o osnivanju Srpske Republike u BiH. Taj dan postaje Dan Republike Srpske. U novembru 2015. godine Ustavni sud BiH donosi presudu kojom obilježavanje Dana RS proglašeno neustavnim. U septembru 2016. godine u tom entitetu održan je referendum o 9. januaru kao Danu RS, čije je rezultate poništio državni Ustavni sud. Obilježavanje ovog dana se nastavilo, što je izazvalo reakcije i netrpeljivost u bh. javnosti.

Republike Srpske. Pri tome, to se izriče u formi koja je gotovo odbijajuća.”⁴³Ovim činjenicama potvrdili smo našu glavnu hipotezu. “Nakon neuspjeha da spriječi katastrofu na Zapadnom Balkanu devedesetih godina dvadesetog vijeka, novi početak za Evropsku uniju u odnosima sa zemljama Zapadnog Balkana označila je 2000. godina. Sa početkom novog vijeka EU je otpočela novu fazu u odnosu prema Zapadnom Balkanu, preuzimajući vodeću ulogu u stabilizaciji prilika. Prekretnicu je označilo davanje perspektive zemljama Zapadnog Balkana da postanu punopravne članice EU, pod uslovom da ispune obaveze koje se pred njih postavljaju. Nakon neuspješnog ‘povratka u Evropu’ i pune integracije u EU zemalja Centralne i Istočne Evrope, integracija zemalja Zapadnog Balkana nametnula se kao opcija koja nema alternativu. Međutim, teško nasljeđe konflikata iz devedesetih, kao i još uvijek nedovršeni posao izgradnje državnih i institucionalnih struktura, čine izazov integrisanja zemalja Zapadnog Balkana bitno kompleksnijim procesom. Poseban izazov u tom smislu za EU predstavlja upravo situacija u Bosni i Hercegovini. Nakon okončanja rata i potpisivanja međunarodnog mirovnog sporazuma, zemlja je stavljena pod međunarodnu civilnu i vojnu upravu. EU je po prvi put u svojoj istoriji, zajedno sa širom međunarodnom zajednicom, bila uključena u proces građenja države autoritarnim sredstvima. Autoritarni proces građenja države bio je usko povezan sa Procesom stabilizacije i pridruživanja (PSP), kao okvirom u kojem se proces integrisanja odvija. I dok su korištenjem autoritarnih instrumenata gradnje države uspostavljeni ključni zakoni i institucije za elementarno funkcionisanje države, nakon napuštanja takvog modela dolazi do zastoja u daljim reformama i ugrožavanja svega što je do tada postignuto u procesu gradnje države. U okviru PSP ključni pristup EU u procesu pridruživanja ostaje politika uslovljavanja (conditionally).”⁴⁴ “Politika uslovljavanja ima pozitivan uticaj ne demokratsku tranziciju i konsolidaciju političkih sistema, te se često koristi termin „demokratska uslovljenost” iako se na slučaju Bosne i Hercegovine više radi o „političkoj uslovljenosti”, koja nije uvijek bila demokratska, već neravnopravna i nametnuta, pod pritiskom i djelimičnom pretnjom visokih predstavnika. Primjer Bosne i Hercegovine je primjer nefunkcionalne državne strukture proizašle iz Aneksa 4 Dejtonskog sporazuma, sačinjene od entitetskog i kantonalnog nivoa, čiji ogromni birokratski aparat guši proces evropskih integracija ali i budžet Bosne i Hercegovine. Gledanje na problem

⁴³Cvitković, I., Pejanović, M., (2017), Zbornik radova, Okrugli stol odbora Odjeljenja društvenih nauka GEOPOLITIČKE PROMJENE U SVIJETU I EVROPI I POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE Sarajevo, 8. decembra/prosinca 2016. godine, Katalogizacija u publikaciji, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

⁴⁴Blagovčanin, Srđan, Ibid, str. 7

izaziva podijeljena mišljenja u političkim strukturama, gdje se ne postiže konsenzus na državnom nivou, po pitanju funkcionalnosti vlade i mehanizma koordinacije na državnom nivou. Revidiranje Ustava Bosne i Hercegovine je pitanje koje se proteže od aprilskog paketa, preko Butmirskog sporazuma do dijaloga na visokom nivou i Mape puta dogovorene u junu 2012. godine. Nepostojanje rješenja u slučaju „Sejdić i Finčić“ blokira pristupni proces, u kojem je Evropski sud za ljudska prava 2009. godine donio odluku utvrdivši kršenje Protokola br.12 Evropske konvencije o ljudskim pravima, što je koštalo 47 miliona eura, odnosno 54% umanjnih sredstava iz programa IPA 2013 namijenjenih za Bosnu i Hercegovinu.”⁴⁵ “Uz jasno pridržavanje ideja slobodnog tržišta i spremnost da se razvijaju dobrosusjedski odnosi, postojali su i drugi uvjeti koje zemlje jugoistočne Evrope moraju ispoštovati da bi mogle koristiti instrumente koje nudi Evropska unija. Politički uvjeti činili su suštinu Regionalnog pristupa, a svaka mogućnost uspostave ugovornih odnosa ‘zavisi od volje ovih zemalja da rade na konsolidaciji mira i poštivanju ljudskih prava, prava manjina i demokratskih principa’. Pored toga, ponude Evropske unije bile su vezane za jasna očekivanja da će tri zemlje bivše Jugoslavije potpuno ispoštovati obaveze iz Daytonskog⁴⁶ i Pariškog sporazuma. U poređenju sa sličnim politikama u drugim područjima vanjskih odnosa EU, primjena principa uvjetovanosti u pogledu Zapadnog Balkana ima posebne karakteristike, kao što je izuzetno širok niz političkih i ekonomskih uvjeta kojima se koristi Vijeće, njihovo odvajanje na opšte uvjete i uvjete specifične za određenu zemlju.”⁴⁷

⁴⁵ Aulić, Lj., Ibid, str. 77

⁴⁶ Dejtonski mirovni sporazum <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>

⁴⁷ Svjetlana Derajić, Dženana Hodžić, Zara Halilović, (2007), Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: zbornik radova, Sarajevo, Centar za sigurnosne studije

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Evropska unija je imala ideju formiranja posebnog pristupa prema zemljama jugoistočne Evrope u prevazilaženju prepreka prema ostvarenju mira i stabilnosti u vidu Procesu stabilizacije i pridruživanja.

„Poslije ratova na prostoru bivše Jugoslavije devedesetih godina Evropska unija je promatrala prilike u Jugoistočnoj Evropi slično onima u Evropi u cjelini nakon Drugog svjetskog rata. Zato se Evropska unija založila za isto rješenje kroz ekonomsku i političku integraciju kao najbolje sredstvo za unapređenje mira, stabilnosti i napretka. Proces stabilizacije i pridruživanja (stabilization and association process – SAP) je integrirani okvir pristupa Evropske unije Jugoistočnoj Evropi. Kroz ovaj okvir Evropska unija daje potporu ekonomskim, političkim, pravosudnim i administrativnim reformama, pružanjem finansijske pomoći, trgovinskih preferencijala i tehničkih savjeta.“⁴⁸

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država i Bosne i Hercegovine stupio je na snagu 1. juna 2015. godine. Predsjedništvo BiH je u januaru 2015. godine uputilo izjavu o opredjeljenju za proces evropskih integracija i spremnost na provođenje reformi sa ciljem ostvarivanja članstva u EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je rezultat britansko-njemačke inicijative prema BiH.

“SSP je izuzetno značajan za BiH, ne samo zbog toga što ustanovljava čvrst ugovorni odnos između strana, sa jasnom perspektivom punopravnog članstva u Uniji nego i po tome što obaveza ubrzane harmonizacije propisa u prioritetnim oblastima i uspostavljanja novih institucija, kroz usvajanje evropskih standarda, povećava ugled BiH u svijetu, poboljšava kvalitet života njenih građana, privlači direktna ulaganja i omogućava povećanje izvoza.”⁴⁹

Cilj PSP-a je uspostava političkog dijaloga, usklađivanje zakonodavstva, unapređenje privrednih odnosa, razvoj zone slobodne trgovine, osiguravanje regionalne saradnje te poticanje saradnje u nizu drugih područja. “Kao osnovni elementi procesa stabilizacije i pridruživanja postavljeni su:

- ugovorni odnosi - Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kao nova vrsta ugovornih odnosa (tzv. sporazum o pridruživanju treće generacije);
- razvoj ekonomskih odnosa - asimetrična liberalizacija trgovine kroz uvođenje autonomnih trgovinskih mjera

⁴⁸Halilović, Safet (2013), Evropske integracije i Bosna i Hercegovina, Sarajevo: Fakultet političkih nauka

⁴⁹Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: zbornik radova, (2007), Sarajevo, Centar za sigurnosne studije;

- finansijska pomoć – program Zajednice za obnovu i razvoj - CARDS (2000. 2006.); Instrument pretpristupne pomoći – IPA (2007 – 2013).”⁵⁰

“Sa potpisivanjem Sporazuma o pridruživanju i stabilizaciji država Bosna i Hercegovina će ući u proces sticanja statusa kandidata za prijem u članstvo Evropske unije. U vremenu izvršenja uslova za sticanje statusa kandidata za prijem u članstvo EU nastaće nove okolnosti i biće moguće izvesti nove reforme, poput reforme ustavnog ustrojstva BiH. Biće moguće uspostaviti i nove demokratske institucije i dovesti državu BiH do nivoa funkcionalne i racionalne organizacije primjerene savremenim evropskim standardima. Za opstojnost i prosperitetnu političku budućnost BiH prijem u članstvo EU i NATO savez javlja se kao strateško pitanje. Javlja se kao pitanje svih pitanja. Na ovom pitanju valja ujediniti sve demokratske snage, svu energiju građana BiH i moć institucija međunarodne zajednice ovlaštenih za provođenje Dejtonskog mirovnog sporazuma.”⁵¹ Ovdje se opet javlja pitanje ujedinjenosti te složenosti ustavne strukture Bosne i Hercegovine. “S obzirom na specifičnu i složenu ustavno-pravnu strukturu Bosne i Hercegovine, Proces stabilizacije i pridruživanja doveo je do značajnijih institucionalnih promjena i jačanja nadležnosti državnih institucija, zasad bez formalnih izmjena Ustava Bosne i Hercegovine. Značaj institucionalnih promjena u Bosni i Hercegovini je mnogo veći nego u bilo kojoj drugoj zemlji u tranziciji, upravo zbog podjele nadležnosti kako je definisana Ustavom, tako da svaki usvojeni zakon i svaka uspostavljena institucija, kojim se ispunjavaju zahtjevi Evropske komisije, predstavlja poseban uspjeh u Bosni i Hercegovini.”⁵² Kada je u pitanju ustavna reforma, ona važi za najsloženiju reformu u postdejtonskom periodu: “Radi se o tome da pitanje promjene ustava bilo koje zemlje ili pak donošenje novog ustava pretpostavlja puni konsenzus vladajuće skupine stranaka i opozicije u Parlamentu. Konsenzus nije moguć iz dva bitna razloga. Jedan je sadržan u činjenici da su parlamentarne većine sastavljene poslije izbora 2002. godine i poslije izbora 2006. godine zasnovane na partnerstvu a ne na koalicionom političkom programu. I drugi je sadržan u nastojanju jednog broja stranaka iz skupine vladajućih da u miru izbjegavaju ili otvoreno negiraju državnost Bosne i Hercegovine. Zapravo dovode u pitanje sam razlog državnosti Bosne i Hercegovine. Evropeizacija Bosne i Hercegovine je nesporan interes svakog državljanina, zapravo građanina Bosne i Hercegovine.

⁵⁰ Halilović, S., Ibid.

⁵¹Pejanović, Mirko, (2010), Oglеди o državnosti i političkom razvoju Bosne i Hercegovine: studije, članci, intervjui, Sarajevo, Zagreb: Šahinpašić

⁵²Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: zbornik radova, (2007), Sarajevo, Centar za sigurnosne studije;

Problem je i dalje što taj interes nije postao strateško-državni interes vladajuće stranačke elite jer ne funkcioniše parlamentarna većina.”⁵³

⁵³Pejanović, M., Ibid., str. 185. i 186.

Ključni događaji u odnosima Bosne i Hercegovine i Evropske unije

Članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji jedan je od najvažnijih ciljeva njene vanjske politike. BiH je dio politike proširenja EU, a njen put prema članstvu u EU definiran je kroz proces stabilizacije i pridruživanja – PSP (1999.).

“BiH je država potencijalna kandidatkinja za članstvo u EU, te je s EU uspostavila bilateralne odnose (Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju–SSP, 2008.), koji, između ostalog, obuhvataju uspostavljanje zone slobodne trgovine s EU, pridruživanje EU i obavezu usklađivanja zakonodavstva sa zakonodavstvom EU.”⁵⁴ Proces stabilizacije i pridruživanja Bosne i Hercegovine počinje u maju 1999. “Evropska unija je 1999. godine pokrenula za države zapadnog Balkana Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP), čiji je cilj stabilizacija celog regiona, kao postkonfliktnog područja, i otvaranje perspektive članstva u EU. Cilj Procesu stabilizacije i pridruživanja jeste stvaranje jačih političkih i ekonomskih veza između države koja se nalazi u procesu i Evropske unije, kao glavne ekonomske snage na kontinentu. Cilj je da se kroz stabilizaciju ekonomskih prilika u državama Balkana eliminišu izvori radikalizma u tim državama koji su bili osnovni razlog ratova tokom devedesetih godina 20. veka. Proces stabilizacije i pridruživanja predstavlja osnovni okvir za odnose država zapadnog Balkana i EU do njihovog stupanja u članstvo EU.”⁵⁵

U Sarajevu je u junu 1999. održan Samit šefova zemalja i vlada Evrope, Kanade, Japana i SAD-a na kome je podržano i ozvaničeno osnivanje Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu. Pokrenute su aktivnosti Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu, kojem je strateški cilj stabilizacija u jugoistočnoj Evropi putem približavanja zemalja regije evroatlanskim integracijama, te jačanje regionalne saradnje. U martu 2000. godine objavljena je Mapa puta EU koja predstavlja dokument koji definiše 18 smjernica koje Bosna i Hercegovina treba ispuniti prije pristupanja izradi Studije izvodljivosti za otpočinjanje pregovora o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Iste godine je uveden bescarinski pristup proizvoda iz Bosne i Hercegovine unutrašnjem tržištu Evropske unije.

⁵⁴Smjernice za izvještavanje evropske komisije u procesu evropskih integracija, (2013), Vijeće ministara, Direkcija za evropske integracije, Bosna i Hercegovina

⁵⁵Bojana, Todorović, Milanka, Davidović, Zoran, Srećić, (2008), Ekonomsko-privredni vodič kroz proces o stabilizaciji i pridruživanju, ISAC Fond Kapetan Mišina 5, Beograd

U martu 2003. godine počinje rad na Studiji izvodljivosti. Evropska komisija je uručila Vijeću ministara BiH upitnik od 346 pitanja, koja su pokrivala oblast ekonomskog i političkog uređenja BiH te ostalih oblasti, koje su relevantne za zaključivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

U novembru iste godine Evropska komisija je usvojila ocjenu Studije izvodljivosti koja je identificirala 16 prioriternih oblasti u kojima bi suštinski reformski napredak bio osnova Evropskoj komisiji da da preporuku Vijeću EU za otvaranje pregovora sa BiH o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Godinu dana poslije, u martu 2004. godine Vijeće Evropske unije je usvojilo prvo Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom. Dana 25. novembra 2005. godine u Sarajevu su zvanično pokrenuti pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. U januaru 2006. godine održana je prva plenarna runda pregovora o SSP-u između EU i BiH i Prvi plenarni sastanak Praćenja procesa reformi. Vijeće Evropske unije je usvojilo drugo Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom. U januaru 2007. godine uspostavljen je instrument pretpristupne pomoći namijenjen za sve pretpristupne aktivnosti koje finansira Evropska komisija. U novembru iste godine okončani su tehnički pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Sporazum je parafiran 4. decembra iste godine. U februaru 2008. godine Vijeće Evropske unije usvojilo je treće Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom. Okvirni sporazum o pravilima saradnje za provedbu finansijske podrške Evropske komisije BiH u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) potpisan je 20. Februara 2008. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je potpisan 16. juna 2008. godine. Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima stupio je na snagu 1. jula 2008. godine. U novembru je održan prvi sastanak Privremenog odbora za stabilizaciju i pridruživanje, kao najvišeg tijela u okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja, čiji je osnovni zadatak praćenje ispunjavanja obaveza određenih Privremenim sporazumom.

U junu 2011. godine održan je prvi sastanak Strukturisanog dijaloga o pravosuđu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije. Sljedeće godine 27. juna održan je sastanak Dijaloga na visokom nivou o procesu pristupanja BiH, kada je uručena Mapa puta za zahtjev za članstvo BiH u EU. Drugi sastanak je održan u novembru 2012. godine.

Republika Hrvatska postaje 28. članica EU 1. jula 2013. godine čime Bosna i Hercegovina po prvi put ima granicu sa jednom državom članicom Evropske unije.

U januaru 2014. godine Evropska unija uspostavlja novi Instrument pomoći (IPA II) za period 2014-2020. godine. Britansko-njemačka inicijativa, kao nova šansa BiH da deblokira put prema

EU najavljena je 5. novembra 2014. godine otvorenim pismom građanima BiH od strane ministara vanjskih poslova UK i Njemačke.

Članovi predsjedništva Bosne i Hercegovine BiH Mladen Ivanić, Dragan Čović i Bakir Izetbegović potpisali su 29. januara 2015. godine zajedničku izjavu o evropskoj opredijeljenosti i neophodnim reformama BiH na putu prema Evropskoj uniji. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Bosne i Hercegovine stupio je na snagu 1. juna 2015. godine.

U skladu sa članom 49. Ugovora o Evropskoj uniji, BiH je u okviru holandskog predsjedavanja Vijećem EU podnijela formalni „zahtjev za članstvo u EU“ 15. februara 2016. godine.

Vijeće Evropske unije pozvalo je Evropsku komisiju 20. septembra 2016. godine da pripremi mišljenje o Zahtjevu BiH za članstvo u EU. Bosni i Hercegovini je uručen Upitnik Evropske komisije 9. decembra 2016. godine.⁵⁶ Bosna i Hercegovina je 28. februara 2018. godine predala odgovore na Upitnik.

⁵⁶ Podaci preizeti sa web stranice Vijeća ministara, Direkcija za evropske integracije BIH, http://www.dei.gov.ba/default.aspx?langTag=bs-BA&template_id=119&pageIndex=1, Sarajevo, 10. mart, 2016.

Britansko-njemačka inicijativa za Bosnu i Hercegovinu

Velika Britanija i Savezna Republika Njemačka pokrenule su 2014. godine Inicijativu za BiH gdje se željelo u prvi plan staviti ekonomske i socijalne reforme umjesto političkih. Inicijativom je dogovorena Reformska agenda te je pokrenuta saradnja među različitim nivoima vlasti-entitetskih vlasti i Vijeća ministara u ekonomskoj politici. Ovim se potvrđuje naša pomoćna hipoteza gdje su Velika Britanija i Njemačka zemlje Evropske unije koje su uložile dodatni napor da olakšaju put BiH prema EU kroz promjenu težišta reformi sa političkog na socijalno-ekonomski teren.

“Kako bi se prevazišao period stagnacije integracije BiH u EU, Njemačka i Velika Britanija su u novembru 2014. godine predložile novi pristup Evropske unije prema BiH, koji su obrazložile u zajedničkom pismu ministara vanjskih poslova ove dvije države, upućenom visokoj predstavnici za vanjske poslove i sigurnosnu politiku EU Federici Mogherini i komesaru za susjedsku politiku i pregovore o proširenju Johannesu Hahnu. Ovom inicijativom predloženo je da u fokusu novog pristupa EU prema BiH budu društveno-ekonomska pitanja (iz Sporazuma za rast i zapošljavanje u Bosni i Hercegovini), vladavina prava, dobro upravljanje, kao i spremnije rješavanje institucionalnih problema, koje bi imalo veliki uticaj na život građana Bosne i Hercegovine. Vijeće Evropske unije prihvatilo je britansko-njemačku inicijativu i o tome usvojilo Zaključke 15. decembra 2014. godine, u kojima je utvrđen novi pristup prema Bosni i Hercegovini, bez mijenjanja uvjeta za pristupanje Evropskoj uniji. Vijeće je ponovilo nedvosmisleno posvećenost EU perspektivi Bosne i Hercegovine i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine kao suverene i jedinstvene države. Vijeće je pozvalo visoku predstavnicu i komesara Hahna da se angažiraju sa bosanskohercegovačkim liderima da osiguraju neopozivu pisanu obavezu za poduzimanje reformi za pristupanje EU. Kada ovu obavezu usaglasi Predsjedništvo BiH, potpišu bosanskohercegovački politički lideri i odobri bosanskohercegovački Parlament, Vijeće (Evropske unije) će donijeti odluku o stupanju na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.”⁵⁷ Visoka predstavnicu Mogherini je izjavila da „... To može biti novi početak za EU i Bosnu i Hercegovinu ... To može biti prekretnica na putu Bosne i Hercegovine prema Evropskoj uniji.“ Vijeće Evropske unije je u Zaključcima o Bosni i Hercegovini od 16. marta

⁵⁷ Od Njemačko-britanske inicijative do aplikacije za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, <https://www.parlament.ba/Publication/Read/4719?title=od-njemacko-britanske-inicijative-do-aplikacije-za-clanstvo-bosne-i-hercegovine-u-evropsku-uniju&pageId=0>, stranica posjećena 10. marta, 2016.

2015. pozvalo vodstvo BiH da „... nastavi saradivati s Evropskom unijom u sklopu novog pristupa i održi pozitivan zamah izradom početnog programa reformi uz savjetovanje s Evropskom unijom. Taj program reformi, koji treba razviti i provesti i u savjetovanju s civilnim društvom, trebao bi uključivati reforme prema kriterijima iz Kopenhagena, te dogovorena pitanja u vezi s funkcionalnosti (uključujući koordinacijski mehanizam EU-a). Kako bi Evropska Unija razmotrila prijavu za članstvo, morat će se ostvariti značajan napredak u provedbi programa reformi, koje uključuju „Pakt za rast i zapošljavanje”.⁵⁸

Međutim, ovdje se javlja zastoj u sprovođenju reformi koji je uzrokovan političkim kontekstom.

⁵⁸Od Njemačko-britanske inicijative do aplikacije za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji, Broj: 03/10-50-19-299-6/16, Sarajevo, 10. mart 2016.
<https://www.parlament.ba/Publication/Read/4719?title=od-njemacko-britanske-inicijative-do-aplikacije-za-clanstvo-bosne-i-hercegovine-u-evropsku-uniju&pageId=0>

Usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije

“Bosna i Hercegovina kao potpisnica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i država sa statusom potencijalnog kandidata mora imati efikasan i koherentan sistem usklađivanja zakonodavstva. To znači da i u Bosni i Hercegovini, u skladu sa članom 70. pomenutog Sporazuma mora postojati Program integrisanja iz kojeg proizilazi koja institucija i na kom nivou u državi je nadležna za usklađivanje sa pojedinim pravnim aktom Evropske unije, kao i rokove za usklađivanje. U Evropskoj uniji, koncept usklađivanja prava označava proces usklađivanja nacionalnog zakonodavstva država članica sa pravom EU (pomoću direktiva, obzirom da se uredbe direktno primjenjuju u državama članicama). Proces usklađivanja obuhvata metode i tehnike za preuzimanje zakonodavnih rješenja EU u nacionalno zakonodavstvo, njihovo uključivanje i ugradnju u nacionalne pravne sisteme i postupak primjene, koji se pojedinačno pokazuje kroz realizaciju individualnih prava ili preuzimanju konkretnih obaveza.”⁵⁹

Postoje tri vrste pravnog usklađivanja u Uniji:

1. Unifikacija – nacionalne propise zamjenjuju pravni akti u određenim oblastima u kojima Unija ima potpunu nadležnost. Glavni instrumenti koji se koriste za unifikaciju su uredbe,
2. Harmonizacija – nacionalni propisi se usklađuju sa ciljevima propisanim aktom. Glavni instrumenti usklađivanja su direktive,
3. Koordinacija – neki pravni akti predviđaju koordinaciju aktivnosti i razmjenu informacija, kao i zaključivanje sporazuma o određenim pitanjima između država članica.

“Ključni član SSP-a koji se odnosi na usklađivanje zakonodavstva je član 70:

1. Strane priznaju važnost usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom zajednice, kao i njegovog efikasnog provođenja.

Bosna i Hercegovina nastojat će osigurati postepeno usklađivanje svojih postojećih i budućih zakona sa pravnom tečevinom (acquis-em) Zajednice. Bosna i Hercegovina osigurat će propisnu primjenu i provedbu postojećeg i budućeg zakonodavstva.

⁵⁹Gromovs, Juris, (2012). Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima EU, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo

2. Usklađivanje će početi danom potpisivanja ovog sporazuma i postepeno će se proširivati na sve elemente pravne tečevine (acquis-a) Zajednice iz ovog sporazuma do kraja prijelaznog perioda definiranog članom 8. ovog sporazuma.

3. Usklađivanje će se u svojoj najranijoj fazi fokusirati na osnovne elemente pravne tečevine (acquis-a) Zajednice koji se odnosi na unutrašnje tržište kao i na druge oblasti vezane za trgovinu. U kasnijoj fazi Bosna i Hercegovina fokusirat će se na preostale dijelove pravne tečevine (acquis-a). Usklađivanje će se provoditi na osnovu programa koji će dogovoriti Evropska komisija i Bosna i Hercegovina.

4. Bosna i Hercegovina će također, u dogovoru sa Evropskom komisijom, detaljno dogovoriti na koji način će pratiti postupak usklađivanja zakonodavstva i radnji koje treba preduzeti na provedbi zakona. ⁶⁰

Bosna i Hercegovina je obavezu usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa pravnim propisima EU preuzela danom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (16. 6. 2008.). BiH je od 2000. godine do potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju provodila tzv. dobrovoljno usklađivanje domaćeg sa zakonodavstvom EU.

⁶⁰Ibid, s. 41

Reformska agenda

Reformska agenda je odgovor na poziv Vijeća za vanjske poslove Evropske unije, iz decembra 2014, za usvajanjem inicijalne agende za reforme, u skladu s pravnom stečevinom EU. Reformska agenda je tijesno povezana s ciljevima novog pristupa EU ekonomskom upravljanju na Zapadnom Balkanu i u skladu je s programom ekonomskih reformi, kao temeljnim elementom koji treba da podstakne sveobuhvatne strukturalne reforme. Reformska agenda izrađena je za period 2015. – 2018. godine, i sastoji se od 17 tačaka. Izrađen je Nacrt Reformske agende kojom BiH detaljno predviđa sve korake neophodne na putu prema zajednici evropskih zemalja. Fokus agende usmjeren je na ekonomskim reformama. Vlada Federacije BiH je prva usvojila Reformsku agendu 9. juna 2015. godine. Vijeće ministara BiH usvojilo je Reformsku agendu 10. juna 2015. Vlada Republike Srpske usvojila je agendu 23. jula 2015. godine. 30. jula 2015. godine usvojen je Zakon o radu u FBiH - kao dio Reformske agende, a 23. oktobra 2015. godine usvojene su izmjene Zakona o državnoj službi.

Vijeće ministara BiH, vlade dvaju entiteta, Brčko distrikta i deset kantona prepoznaju hitnu potrebu pokretanja procesa oporavka i modernizacije ekonomije u cilju jačanja održivog, efikasnog, socijalno pravednog i stabilnog ekonomskog rasta, otvaranje radnih mjesta, povećanja i bolje ciljane raspodjele socijalnih davanja te stvaranje održivog i pravičnog društvenog okruženja. “Konkretne akcije u cilju fiskalne i finansijske održivosti i socioekonomske reforme će biti dopunjene ciljnim mjerama da bi se ojačala vladavina prava i borba protiv korupcije, uz jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti.” Vlade u državi BiH ističu kako su “svjesne da će značajan napredak u provođenju ove agende biti neophodan za aplikaciju za članstvo u EU”

Reforme bi trebalo da uspostave osnovu za pregovore o pojedinačnim programima finansijske i tehničke pomoći međunarodnih finansijskih institucija i EU, kao i sa drugim donatorima i partnerima.

Šest je najznačajnijih tačaka reformske agende:

1. Javne finansije, oporezivanje i fiskalna održivost

Ciljevi: Srednjoročno planiranje budžeta, reforme poreskih sistema, smanjenje doprinosa za zdravstveno osiguranje, te općenito reforma zdravstvenog sektora, mjere za poboljšanje naplate poreza, osiguranje održivosti javnog duga.

2. Poslovna klima i konkurentnost

Ciljevi: Povećanje investicija, reforma poslovnog okruženja, podjela javnih preduzeća na održiva i neodrživa, novi zakon o carinskoj politici.

3. Tržište rada

Ciljevi: Iskoristiti puni potencijal radne snage, ohrabriti nezaposlene, smanjiti doprinose socijalne zaštite pogotovo za one sa manjim primanjima, reformirati sistem obrazovanja, aktivno obeshrabrenje sive ekonomije, pojačati inspekcije i kazne za kršenje Zakona o radu.

4. Reforma socijalne zaštite i penzija

Ciljevi: Učiniti politiku socijalne zaštite efikasnijom, efektivnijom i pravičnijom; sveobuhvatna reforma sistema socijalne zaštite, zamrznuti troškove za privilegovane penzije, uvesti razumne sankcije za rane penzije i bonuse za kasnije penzioniranje.

5. Vladavina prava i dobro upravljanje

Ciljevi: Borba protiv kriminala i korupcije, vratiti povjerenje građana u institucije, strategija reforme sudskog sistema, uspostaviti profesionalan, efektivan i efikasan rad policije, reforma zakona o posjedovanju oružja, borba protiv terorizma, borba protiv pranja novca.

6. Reforma javne uprave

Ciljevi: Modernija, kompetentnija, transparentnija, efikasnija, ekonomičnija i odgovornija javna uprava: novi zakoni i državnim službenicima; uvođenje ograničenja na zapošljenja u javnoj upravi te objavljivanje odluka o žalbama u postupcima javnih nabavki.⁶¹

⁶¹Reformska agenda - dostupno na službenoj stranici Vlade Federacije Bosne i Hercegovine <http://www.fbihvlada.gov.ba/pdf/Reformska%20agenda.pdf>, stranica posjećena 23. februara 2017. godine.

Upitnik Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu

Svaka država koja podnese zahtjev za članstvo u EU dobija Upitnik – dokument kojeg upućuje Evropska komisija kako bi na osnovu odgovora države na pitanja pripremila mišljenje o zahtjevu za članstvo u vezi sa preporukom Vijeću EU za sticanje statusa kandidata i otvaranje pregovora o pristupanju. Evropska komisija svakoj državi koja je podnijela zahtjev za članstvo u EU upućuje Upitnik sa određenim pitanjima na koja treba odgovoriti kako bi se na osnovu odgovora koje dostavi pripremila mišljenje o zahtjevu za članstvo u Evropskoj uniji. Cilj upitnika je da pruži sveobuhvatan i detaljan pregled političkog, pravnog, ekonomskog i administrativnog sistema države koja je podnijela zahtjev za članstvo u EU, a u svrhu ocjene ispunjavanja kriterija za članstvo, kao preduslova za otvaranje pregovora. Upitnik stoga sadrži pitanja grupisana u tri osnovne cjeline: politički kriterij, ekonomski kriterij i sposobnost preuzimanja i primjene zakonodavstva EU. Ova zadnja cjelina strukturom prati podjelu pravne stečevine EU (acquis-a) na 33 pregovaračka poglavlja. Broj pitanja zavisi od države do države te je u slučaju Hrvatske upitnik sadržavao 4.560, Makedonije 4.666, Albanije 2200, Crne Gore 2.178, a Srbije 2.483 pitanja. Evropska komisija prilikom dostavljanja Upitnika utvrđuje rok u kojem se odgovori na pitanja trebaju dostaviti, što je obično 2-4 mjeseca. Nakon što analizira odgovore, Evropska komisija može dostaviti dodatna pitanja u svrhu pojašnjenja dostavljenih odgovora ili dobivanja informacija o novim spoznajama. U ime Evropske komisije Upitnik dostavlja, preciznije uručuje aktuelni evropski komesar za politiku susjedstva i pregovore o proširenju predsjedniku izvršne vlasti države koja je podnijela zahtjev za članstvo.

Upitnik za pristup EU uručen je BiH vlastima 9. decembra 2016. godine. Upitnik sadrži 3.242 pitanja. Struktura pitanja iz upitnika Evropske komisije se sastoji iz tri dijela:

- Politički kriteriji
- Ekonomski kriteriji
- Sposobnost preuzimanja obaveza iz članstva – poglavlja acquis-a:
 1. Slobodno kretanje robe
 2. Slobodno kretanje radnika
 3. Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga
 4. Slobodno kretanje kapitala
 5. Javne nabavke

6. Pravo privrednih društava (kompanijsko pravo)
7. Pravo intelektualne svojine
8. Politika konkurencije
9. Finansijske usluge
10. Informaciono društvo i mediji
11. Poljoprivreda i ruralni razvoj
12. Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika
13. Ribarstvo
14. Transportna politika
15. Energetika
16. Porezi
17. Ekonomska i monetarna politika
18. Statistika
19. Socijalna politika I zapošljavanje
20. Preduzetništvo i industrijska politika
21. Trans-evropske mreže
22. Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata
23. Pravosuđe i osnovna prava
24. Pravda, sloboda i sigurnost
25. Nauka i istraživanje
26. Obrazovanje i kultura
27. Okoliš
28. Zaštita potrošača i zaštita zdravlja
29. Carinska unija
30. Vanjski odnosi
31. Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika
32. Finansijska kontrola
33. Finansijske i budžetske odredbe
34. Institucije (za ova poglavlja se ne dostavljaju pitanja iz Upitnika EK)
35. Ostalo (za ova poglavlja se ne dostavljaju pitanja iz Upitnika EK)

Odgovori treba da prezentuju usaglašane stavove po svim pitanjima kako bi država bila prepoznata kao kredibilan sagovornik Evropskoj uniji. Nakon analize svih odgovora, Evropska komisija može dostaviti i set dodatnih pitanja u slučaju da pojedini odgovori nisu bili jasni ili čak ukoliko ona sama nije dobro formulisala određena pitanja. “Odgovore na postavljena pitanja država podnositeljica zahtjeva upućuje Evropskoj komisiji do isteka predviđenog roka. Na temelju dostavljenih podataka, kao i podataka iz drugih izvora (država članica EU-a i brojnih međunarodnih organizacija), Evropska komisija donosi:

1. mišljenje kojim ocjenjuje stanje i mogućnosti države podnositeljice zahtjeva glede ispunjavanja uvjeta za članstvo,
2. preporuke u pogledu otvaranja pregovora o primanju u članstvo EU-a.”⁶²

Da bi se ovaj posao uradio na kvalitetan način, neophodno je da u državi postoji politička saglasnost i adekvatan sistem koordinacije evropskih poslova. Bez postojanja političke saglasnosti svih ključnih aktera sa svih nivoa vlasti da je davanje odgovora na Upitnik veoma bitan posao i posvećenosti istih tom poslu, ne može se očekivati da uradimo ovaj posao kvalitetno i na vrijeme. Takođe je veoma bitno da se lako, brzo i efikasno donose odluke te da BiH govori „jednim glasom“, tj. da ima usaglašene stavove i odgovore na sva pitanja. “U skladu sa tim, u Upitniku će se tražiti da se prikaže trenutno stanje u državi po svim oblastima (politički i ekonomski kriterij i 33 poglavlja *acquis-a*) ali i da se navede način na koji će se rješavati određena pitanja u budućnosti. Kao drugo, neophodnost postojanja adekvatnog sistema koordinacije evropskih poslova je više puta naglašavana od strane Evropske komisije a veoma je bitna zbog adekvatne uključenosti svih relevantnih institucija sa svih nivoa vlasti i njihove međusobne saradnje i postizanja dogovora. Veoma je bitno da država posjeduje pouzdane statističke podatke koji trebaju biti pripremljeni u skladu sa metodologijom EUROSTAT-a jer će takvi podaci biti traženi u velikom broju pitanja. Da bi se ovaj veliki posao uradio blagovremeno, neophodno je definisati jasne procedure o toku i načinu dostave odgovora. Naime, dobijena pitanja iz Upitnika potrebno je prevesti sa engleskog jezika, distribuirati ih i pripremiti finalnu verziju odgovora. Paralelno, potrebno je organizovati i proces prevođenja verifikovanih odgovora na engleski jezik, prevođenje dodatnih materijala i sl. Obzirom da je sve to potrebno uraditi u unaprijed definisanom roku od par mjeseci, jasne i precizne procedure dostave odgovora će

⁶²Brigljević, Ksenija, Brnčić, Ana, Leppee, Petra, Mošnja, Ivana, Hrvatska na putu u Evropsku uniju: od kandidature do članstva, 2012, Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova, Zagreb, s. 9.;

osigurati blagovremeno izvršavanje posla. Zadnja ali veoma bitna karika u ovom procesu je prevođenje odgovora na engleski jezik. Ovdje je važno naglasiti da Evropska komisija čita odgovore na engleskom jeziku i da od kvaliteta prevoda zavisi u konačnici i kakvo će biti mišljenje Evropske komisije. Organizaciji prevođenja se treba pristupiti veoma pažljivo jer će biti potrebno osigurati veliki broj kvalitetnih prevodioca, osigurati im adekvatan prostor i opremu za rad, pristup prevodilačkim bazama i software-ima i sl. Nakon što prevodioci prevedu odgovore na engleski jezik, potrebno je organizovati i jezičku i stručnu redakciju. Za posao davanja odgovora na Upitnik potrebno je izdvojiti određena finansijska sredstva za potrebe prevođenja odgovora, organizaciju obuka za državne službenike, eventualno unaprijeđenje informatičke podrške, štampanje određenog broja primjeraka odgovora na Upitnik i sl. Informisanje javnosti o davanju odgovora na Upitnik EK je bitan segment jer ova aktivnost uvijek izazove veliku medijsku pažnju. Iskustva iz zemalja regiona su pokazala da je odgovore na Upitnik najbolje učiniti dostupnim javnosti (objaviti ih na webu) nakon što se i zvanično usvoje i pošalju u Brisel. I na kraju, kao zaključak navodimo činjenicu da podnošenje Zahtjeva za članstvo predstavlja prekretnicu svake države u naporima da postane punopravni član Evropske unije. Uz kvalitetno ispunjavanje svih kriterija postavljenih od strane EU i izvršene adekvatne unutrašnje pripreme, dobijanje statusa kandidata i otpočinjenje pregovora o članstvu u EU je neminovan rezultat.”⁶³ Bosna i Hercegovina je kasnila sa predajom odgovora na upitnik jer se čekalo usaglašavanje oba entiteta. Da bi Bosna i Hercegovina mogla uputiti kredibilnu aplikaciju za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, potrebno je da, osim implementacije presude Sejdić – Finci, usvoji i tzv. koordinacijski mehanizam kako bi zemlja govorila jednim glasom i time pokazala spremnost za ulazak u Evropsku uniju. Ovim činjenicama smo potvrdili naše pomoćne hipoteze u dva slučaja, prvi slučaj je izbjegavanje ispunjavanja uslova Evropske unije od strane pojedinih centara političke moći, u ovom slučaju Republika Srpska nije odmah dostavila odgovore na upitnik, te je samim tim usporila proces integracije. U drugom slučaju se pokazalo kako mehanizam koordinacije ne funkcioniše toliko dobro da bi Evropskoj uniji dalo sliku spremnosti Bosne i Hercegovine da govori jednim glasom. Evropska unija od svojih članica, ali i zemalja koje su na putu da to postanu, traži da su sve politike u cijeloj državi međusobno usklađene i da imaju isti cilj prilikom integracijskih procesa u EU, te da se efikasno implementiraju. Nije dovoljno samo usvojiti zakonodavstvo Unije, već omogućiti i njegovu potpunu provedbu, što je naglašeno

⁶³Upitnik Evropske komisije – put od podnošenja Zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Direkcija za evropske integracije

Madridskim ili administrativnim kriterijem, koji je usvojen 1995. godine na samitu Evropskog vijeća. Pored toga i samo djelovanje Unije je u priličnoj mjeri usaglašeno, jer se provode politike iz strateških dokumenata, usvojenih na nivou Unije. Posebno je to slučaj s trenutnim strateškim okvirom Evropa 2020, gdje su definirani ciljevi koji se trebaju ostvariti do 2020. godine, te u skladu s tim svaka zemlja članica godišnje šalje svoje izvještaje o preduzetim mjerama i ostvarenim uspjesima.⁶⁴

“U Bosni i Hercegovini trenutno ne postoji usaglašeno djelovanje. Zbog svoje komplicirane ustavne strukture postoje, zavisno od entiteta ili distrikta, dva do četiri nivoa vlasti – općinski, kantonalni, entitetski i državni. U cijeloj zemlji postoji 13 ustava, 13 vlada i 13 zakonodavnih organa koji u velikoj mjeri djeluju samostalno bez praćenja jasno definiranih ciljeva na višem nivou vlasti, jer su pojedine nadležnosti ustavom definirane da pripadaju određenom nivou vlasti.”⁶⁵ Bosna i Hercegovina je predala odgovore na Upitnik 28. februara 2018. godine.

Predsjednik Evropske komisije napomenuo je da je ovo važan dan za Bosnu i Hercegovinu i za Evropu te odao priznanje svima koji su bili uključeni u posao odgovaranja na više od 3.000 pitanja u tako kratkom roku jer je Bosna i Hercegovina faktički imala šest mjeseci da odgovori na Upitnik. "Veliki broj državnih službenika radio je na tom poslu. Impresioniran sam kvalitetom urađenog posla. Sada ste vidjeli kako izgleda svakodnevni posao evropskih službenika i spremi ste na buduće faze", rekao je Juncker. Ipak, posebno je naglasio da je suština odgovora važnija od datuma te stoga danas nije mogao reći koji je to datum kad će Bosna i Hercegovina biti zemlja kandidat, ali je najavio da će odgovori biti analizirani te će utvrditi jesu li potrebna dodatna pitanja. "Ići ćemo korak po korak. Srž je važnija od datuma i treba praviti razliku između brzine i brzopletosti. Ovo je bio ozbiljan posao i mi ćemo i dalje biti prijateljski nastrojeni", zaključio je Juncker.⁶⁶

⁶⁴ Informacioni podaci o Upitniku preuzeti sa stranice Direkcije za evropske integracije http://www.dei.gov.ba/dei/direkcija/sektor_strategija/Upitnik/default.aspx?id=16753&langTag=bs-BA

⁶⁵ Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, <http://eu-monitoring.ba/mehanizam-koordinacije-kao-jedan-od-uvjeta-za-pocetak-pregovora/>

⁶⁶ Izjava preuzeta sa službene stranice AlJazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/hahn-i-juncker-docekani-u-presjednistvu-bih>, 13. marta, 2018.

Izvještaji Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine

Izvještaj Evropske komisije za 2015. godinu

Izvještaj Evropske komisije je dokument koji pruža informacije o napretku koji je određena država postigla na svom putu prema Evropskoj uniji. Dokument je strukturiran prema kriterijima iz Kopenhagena a posebna pažnja posvećena je ocjenjivanju napretka zemlje u usklađivanju domaćeg zakonodavstva s EU *acquis-em*.

U izvještaju za 2015. godinu, Evropska komisija navodi kako je Evropska unija u decembru 2014. godine započela novi pristup prema Bosni i Hercegovini, što je dovelo do stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Bosne i Hercegovine i Evropske unije 1. juna 2015. godine.

Kada je u pitanju pravosuđe, EK navodi kako je usvajanje odluke Narodne skupštine Republike Srpske u julu o održavanju referenduma o pravosuđu na državnom nivou Bosne i Hercegovine, u suprotnosti sa opredjeljenjem potpisanim u februaru, a koji je osnova za napredak na putu prema EU.

Iako se redovan politički i ekonomski dijalog između EU i Bosne i Hercegovine odvijao u okviru struktura SSP-a, Bosna i Hercegovina odbija da prilagodi trgovinske koncesije dodijeljene u okviru SSP-a kako bi se uzela u obzir bilateralna tradicionalna trgovina BiH sa Hrvatskom. EK navodi kako produženje autonomnih trgovinskih mjera nakon 2015. godine zavisi od toga da li će BiH prihvatiti prilagođavanje SSP-a.

Evropska komisija u izvještaju dalje navodi kako su u okviru političkog kriterija, u oktobru 2014. godine, efikasno održani i provedeni opšti izbori u konkurentskom okruženju. Istaknuto je kako je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine počela da radi prema zakonodavnom planu. Kada je u pitanju Reformska agenda navedeno se kako je uslijedio napredak na početku realizacije glavnih društveno-ekonomskih reformi koje treba provesti.

U izvještaju je navedeno kako je potrebno poboljšati saradnju između zakonodavnih tijela na entitetskom, državnom nivou i u Brčko Distriktu. Evropska komisija zaključuje kako je Ustav potrebno izmijeniti jer je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, navodeći predmet Sejdić-Finci.

Kada je u pitanju javna reforma, EK navodi kako je zemlja u ranoj fazi, uz visok nivo politizacije i loše pružanje usluga, te preporučuje da je potrebno uspostaviti novi strateški okvir koji bi osigurao odgovarajuće smjernice za djelovanje.

Dalje se u izvještaju navodi kako je pravosudni sistem Bosne i Hercegovine dostigao određeni nivo pripremljenosti, Strategija reforme sektora pravde je usvojena, te je treba provesti.

Evropska komisija zaključuje kako je BiH ostvarila određeni nivo pripremljenosti u borbi protiv korupcije. Međutim, korupcija je i dalje široko rasprostranjena, a politička opredijeljenost po ovom pitanju nije pretočena u konkretne rezultate. Što se tiče borbe protiv organizovanog kriminala, zemlja je također ostvarila određeni nivo pripremljenosti. Evropska komisija navodi da iako je bilo nekoliko uspješnih velikih zajedničkih operacija u posljednjih godinu dana, od kojih su neke uključivale i susjedne zemlje, koordinacija i saradnja svih institucija u cijeloj zemlji treba biti značajno poboljšana.

Kada su u pitanju regionalne inicijative, zemlja i dalje aktivno učestvuje, te je osvarila napredak po pitanju dobrosusjedskih odnosa, uključujući potpisivanje sporazuma o granici sa Crnom Gorom u avgustu. BiH je u maju preuzela predsjedavanje Komitetom ministara Vijeća Evrope.

Kada su u pitanju ekonomski kriteriji, BiH je u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije, te je postignut određeni napredak u poboljšanju poslovnog okruženja, posebno u vezi sa olakšanjem ulaska na tržište i izdavanjem građevinskih dozvola. U izvještaju se dalje navodi kako je Bosna i Hercegovina u ranoj fazi kada je u pitanju dostizanje sposobnosti suočavanja sa konkurentskim pritiscima i tržišnim snagama unutar Unije, te je postignut određeni napredak na liberalizaciji tržišne energije. Preporuka vlastima u cilju jačanja konkurentnosti zemlje jeste da obrate pažnju na razvijanje pristupa koji je više strateški u rješavanju nedostataka sistema obuke i obrazovanja, pojednostavljenjem složenih procedura za izvoz i izradom transportne strategije i energetske strategije.

Evropska komisija navodi kako je BiH u ranoj fazi u pogledu približavanja evropskim standardima, te kako je postignut određeni nivo pripremljenosti u pogledu javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Navodi se kako je zemlja u ranoj fazi u oblasti transporta, te kako je usvajanje Transportne politike u julu pozitivan korak prema tome da BiH ima koristi od Agende povezivanja (infrastrukturno povezivanje regije Zapadnog Balkana). EK izvještava kako su potrebni značajniji napor u većini područja kako bi se zemlja još više uskladila sa *acquis-em*, što uključuje finansijsku kontrolu, kao i statistike gdje je zemlja u ranoj fazi, te su potrebni značajniji koraci na rješavanju preostalih prioriteta. U izvještaju se dalje navodi kako je potrebno završiti obradu podataka popisa iz 2013. godine i objaviti rezultate.

Bosna i Hercegovina učestvuje u sljedećim programima EU: Horizon 2020, Kreativna Evropa (koja objedinjuje bivše programe Kultura i Media), Fiscalis 2020 i Carine 2020. BiH je u posljednjoj fazi pridruživanja programu Evropa za građane. Bosna i Hercegovina je također izrazila interes da postane član programa Cosme i u toku su aktivnosti u vezi sklapanja međunarodnog ugovora s ciljem ulaska u program od 2015. godine.⁶⁷

Iz izvještaja možemo zaključiti kako je u 2015. godini Evropska unija pružila pomoć i podršku Bosni i Hercegovini na putu EU integracija potičući reforme, dajući odgovarajuće i temeljne savjete za ubrzanje samog procesa EU integracija.

⁶⁷Cijeli izvještaj pogledati na : Direkcija za evropske integracije BiH,
http://dei.gov.ba/dei/bih_eu/paket/default.aspx?id=10098&langTag=bs-BA.

Izvještaj Evropske komisije za 2016. godinu

“Kada je u pitanju **politički kriterij**, izborna zakonodavstva je unaprijeđeno. Poštuju se brojne preporuke OSCE-a/ODIHR-a, a općinski izbori su, generalno gledano, uredno provedeni, bez obzira na incidente u nekim općinama koje treba istražiti”, navodi se u izvještaju. Unatoč naporima da se riješi pitanje Mostara, ovogodišnji izbori se nisu mogli održati u ovom gradu. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine i entitetski parlamenti ostvarili su napredak i usvojili reformske prioritete, posebno one koje proizilaze iz Reformske agende. Poboljšana je saradnja između parlamentarnih skupština državnog nivoa, entiteta i Brčko distrikta. Međutim, potrebno je dalje jačati njihovu ulogu i kapacitete u procesu evropskih integracija. Saradnja između Vijeća ministara BiH i vlada entiteta bila je djelotvorna u pogledu Reformske agende, čiju realizaciju treba nastaviti. Vijeće ministara je u avgustu usvojilo mehanizam koordinacije procesa evropskih integracija. Potrebno je usvojiti strateški program za usklađivanje pravnih propisa sa *acquis-em* Evropske unije.

Ustav Bosne i Hercegovine je i dalje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, što je potvrđeno u predmetu Sejdić-Finci. Odluke Ustavnog suda treba u potpunosti provesti u cijeloj zemlji.

Evropska komisija navodi kako je potrebno izraditi strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom. Navedeno je kako je Bosna i Hercegovina u ranoj fazi reforme javne uprave. Nazadovanje je konstantirano kada su u pitanju izmjene entitetskog zakonskog okvira za državnu službu u FBiH, kojima se povećava rizik od politizacije. I dalje nije usaglašen pristup u kreiranju politika i koordinaciji između različitih dijelova uprave. Potrebno je usvojiti novi strateški okvir za javnu upravu kao i strategiju upravljanja javnim finansijama.

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine je dostigao određeni nivo pripremljenosti. EK navodi kako je postignut određeni napredak u pogledu odgovornosti i integriteta. Akcioni plan za provedbu strategije reforme sektora pravde za period 2014-2018. tek treba usvojiti. Pojedini političari u zemlji i dalje upućuju politički motivirane prijetnje pravosudnim organima. Savjet: potrebno je jačati nezavisnost sudstva.

Kada je u pitanju borba protiv korupcije navedeno je kako je Bosna i Hercegovina dostigla određeni nivo pripremljenost. Određeni napredak je postignut usvajanjem akcionih planova na različitim nivoima vlasti, ali rascjepkanost negativno utječe na njihovu učinkovitu provedbu. Korupcija ostaje rasprostranjena u mnogim oblastima te i dalje predstavlja ozbiljan problem. Iako

je iskazano političko opredjeljenje rješavanju ovog pitanja komisija zaključuje kako nisu uslijedili konkretni rezultati.

U pogledu **borbe protiv organiziranog kriminala**, Bosna i Hercegovina je dostigla određen nivo pripremljenosti. Određeni napredak je postignut, posebno u cilju bolje saradnje između agencija. Savjet: potrebno je ubrzati finansijske istrage.

Treba više raditi na rješavanju **pitanja ljudskih prava i manjina**. Određeni napredak je postignut, posebno sa usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije. Treba značajno unaprijediti strateški, pravni i institucionalni okvir kao i okvir za strateške politike po pitanju poštivanja ljudskih prava. Postignut je određen nivo pripremljenosti u pogledu prava na slobodu izražavanja. Međutim, nije bilo napretka u ovoj oblasti. Potrebno je poduzeti odgovarajuće zakonske mjere u slučajevima političkog pritiska i zastrašivanja novinara. Potrebno je rješavati pitanje finansijske stabilnosti javnog RTV sistema kao i pitanje nedostatka transparentnosti vlasništva nad medijima.

Što se tiče **regionalne saradnje**, Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno sudjelovati u regionalnim inicijativama. Preuzela je predsjedavanje Centralnoevropskom inicijativom u januaru 2016. godine.

Kada je riječ o **ekonomskim kriterijima**, Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Određeni napredak je postignut u modernizaciji radnog zakonodavstva, poboljšanja poslovnog okruženja i rješavanja nedostataka u finansijskom sektoru u okviru dogovorene Reformske agende. Međutim, javni sektor je neefikasan, a privatni sektor se sporo razvija. Ono što će biti ključno je snažna i kontinuirana politička podrška brzom provedbi prijeko potrebnih strukturnih reformi u skladu sa dogovorenim Reformskim agendom.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi izgradnje kapaciteta da bi se nosila s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije. Nije bilo napretka u pogledu konkurentnosti, ali je provedba Reformske agende u toku.

Što se tiče **približavanja evropskim standardima**, postignut je određen nivo pripremljenosti u oblastima javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Bosna i Hercegovina je postigla određeni nivo pripremljenosti i u oblasti transporta. Usvajanje Okvirne strategije transporta na državnom nivou u julu predstavlja korak naprijed ka planu povezivanja koji će donijeti određene koristi za BiH. Tek treba usvojiti cjelodržavne strategije u oblastima poljoprivrede, energetike i životne sredine. Rezultati popisa stanovništva i domaćinstava koji je proveden u oktobru 2013. objavljeni su 30. juna 2016. u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi **reforme javne uprave**. Nije ostvaren napredak u proteklih godinu dana i uočeno je nazadovanje kada su u pitanju izmjene i dopune pravnog okvira za državnu službu u Federaciji BiH, kojima je povećan rizik od politizacije. Istaknuto je kako nedovoljna politička podrška za cjelodržavne reforme i fragmentacija javne službe ometaju napore u pravcu institucionalnih i zakonodavnih reformi. Savjet: potreban usaglašen pristup izradi politika i koordinacija. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba se posebno baviti ispunjavanjem preporuka Komisije od prošle godine:

→ izraditi, usvojiti i početi provoditi novi cjelodržavni strateški okvir za reformu javne uprave uz snažno političko vodstvo i smjernice;

→ osigurati provedbu efikasnog sistema upravljanja ljudskim potencijalima, posebno u zapošljavanju, i izmijeniti i dopuniti propise o državnoj službi na inkluzivan način i na temelju pouzdanih podataka kako bi se smanjio rizik od politizacije državne službe na svim nivoima vlasti;

→ usvojiti cjelodržavni program reforme upravljanja javnim finansijama koji je usklađen sa novim strateškim okvirom za reformu javne uprave.

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine dostigao je određeni nivo pripremljenosti. Određeni napredak ostvaren je u ispunjavanju pojedinih prošlogodišnjih preporuka po pitanju odgovornosti i integriteta u pravosuđu: usvajanje seta smjernica o sukobu interesa od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, izrada planova integriteta i disciplinske mjere. Međutim, navedeno je kako veći broj preporuka nije ispunjen. Nije usvojen Akcioni plan za provedbu Strategije za reformu sektora pravde za period 2014-2018. Sporo rješavanje zaostalih komunalnih predmeta u sudovima i neadekvatan izvršni postupak i dalje narušavaju efikasnost pravosudnih organa. Disciplinske sankcije i sankcije za kršenje etičkih pravila još uvijek nemaju zadovoljavajući preventivni učinak. Nastavljene su politički motivirane prijetnje upućene pravosuđu. Savjet: potrebno je ojačati nezavisnost sudstva, uključujući i nezavisnost od političkog uticaja.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

→ usvojiti akcioni plan za provedbu Strategije za reformu sektora pravde za period 2014 - 2018. i uspostaviti jasan sistem za praćenje;

→ provesti smjernice koje je usvojilo Visoko sudsko i tužilačko vijeće o sukobu interesa, disciplinskim sankcijama i integritetu u pravosuđu; uvesti više kvalitativnih kriterija za imenovanje i ocjenjivanje rada sudija i tužilaca; nastaviti razvoj programa obuke, posebno početne obuke i obuke za rukovodeće pozicije, uključujući obuke o etičkim i disciplinskim pitanjima;

→ provesti reformu zakona o izvršnom postupku kako bi se efikasno smanjio zaostatak u rješavanju komunalnih predmeta u sudovima i uvela medijacija pri sudu u odabranim pilot sudovi.⁶⁸

Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine je objavila kako je Evropska komisija u izvještaju o napretku BiH za 2016. godinu potvrdila proaktivno djelovanje Vijeća ministara BiH u ispunjavanju uslova za članstvo u EU.

Uručen je Upitnik Evropske komisije za BiH sa 3.242 pitanja;

Iz Brisela je potvrđen napredak u ispunjavanju političkih i ekonomskih kriterija za članstvo te usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa *acquisom*. Na snagu je stupio Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Izvršena je adaptacija SSP-a te je usaglašen mehanizam koordinacije.

Objavljeni su rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH.

Predat je zahtjev za članstvo u EU.

Ispitivanje javnog mnijenja, podrška ulasku BiH u EU u 2016. godini

Pristupanje BiH Evropskoj uniji (EU) podržava 76 posto bh. ispitanika, pokazalo je istraživanje javnog mnijenja 2016. godine. koje je sprovedla Direkcija za evropske integracije BiH.

Ulazak u EU podržava 91,3% ispitanika iz Federacije BiH, 50,7% ispitanika iz Republike Srpske, te 90% ispitanika iz Brčko Distrikta BiH. Više od 64% ispitanika smatra da evropski put BiH nema alternativu.

⁶⁸Izveštaj Evropske komisije možete pogledati na stranici Direkcije za evropske integracije http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=17656&langTag=bs-BA

Procesi i poduzete mjere BiH na putu prema Evropskoj uniji u 2017. godini

Evropska unija je i dalje posvećena evropskoj perspektivi BiH te njenoj teritorijalnoj cjelovitosti, suverenosti i jedinstvu. Bosna i Hercegovina je pokazala predanost i spremnost za daljnje socioekonomske reforme. U pogledu održivosti procesa pomirenja i dalje postoje izazovi, međutim, smatra se kako bi se napretkom u procesu pristupanja EU dodatno prospješio i proces pomirenja. Bosna i Hercegovina i dalje nije provela presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić-Finci. Stavka koju treba dodatno unaprijediti jeste obrazovanje, jer je ključno u stvaranju i promicanju tolerantnog i uključivog društva te poticanju kulturnog, religijskog i etničkog razumijevanja u zemlji. Evropski parlament pozdravlja činjenicu da Vijeće razmatra zahtjev Bosne i Hercegovine za članstvo u EU- u kao i podnošenje upitnika i sa zanimanjem iščekuje mišljenje Komisije o utemeljenosti tog zahtjeva; poziva mjerodavne vlasti u BiH na svim razinama da se aktivno uključe u taj postupak te surađuju i međusobno se usklađuju u sudjelovanju u postupku davanja mišljenja Komisije tako što će na upite Komisije pružiti jedinstvene i dosljedne odgovore; ističe da će ta praksa također biti dokaz funkcionalnosti države; ponavlja da je postupak pristupanja EU-u uključiv postupak u kojemu sudjeluju svi javni sudionici.

Evropski parlament je usvojio 15. februara 2017. godine Rezoluciju o napretku reformi u Bosni i Hercegovini na njenom putu prema Evropskoj uniji. Ovom Rezolucijom Bosna i Hercegovina je pozvana da prevlada unutarne etničke i političke podjele na putu prema članstvu u EU. U Rezoluciji su evropski parlamentarci pozdravili ostvareni napredak u provedbi Programa reformi za razdoblje 2015-2018. i odlučnost Bosne i Hercegovine da nastavi s institucionalnim i socio-ekonomskim reformama.

U martu 2017. godine u Sarajevu je boravila Visoka predstavница za vanjsku i sigurnosnu politiku Federica Mogherini koja je istakla kako je za EU od strateškog značaja da BiH nastavi napredovati ka članstvu istim intenzitetim kao protekle dvije godine. Predsjednik bh. entiteta Republika Srpska i lider SNSD-a Milorad Dodik izjavio je da je u Sarajevo došao da bi visokoj predstavnici EU-a Federici Mogherini prenio stav da "mehanizam koordinacije nije profunkcionisao". Ovom izjavom potvrdili smo našu pomoćnu hipotezu i bitnost mehanizma koordinacije na evropskom putu.

U julu 2017. godine održan je Samit zemalja Zapadnog Balkana na kojem je Bosna i Hercegovina propustila priliku da potpiše Ugovor o transportnoj zajednici i time otvori nove veze unutar regiona sa Evropskom unijom. Razlog nepotpisivanja Ugovora jeste blokada iz Republike Srpske. Ovim smo potvrdili našu pomoćnu hipotezu da pojedini centri moći kojima nije u interesu ulazak BiH u Evropsku uniju izbjegavaju ispunjavanje uslova koje Evropska unija zahtijeva. Međutim, Ugovor je ipak potpisan u septembru 2017. godine, Predsjedavajući Vijeća ministara BiH Denis Zvizdić izjavio je sljedeće: "Bosna i Hercegovina je, bez obzira na naše unutrašnje složene procedure, još jednom pokazala da se može postići unutrašnji konsenzus i da možemo kredibilno i uspješno realizirati naše obaveze. Zato iskazujem zadovoljstvo da smo pristupili ovom važnom projektu"⁶⁹

Evropski parlament pozdravlja ostvareni napredak u provedbi Programa reformi za razdoblje 2015. – 2018., kao i odlučnost te zemlje da nastavi s institucijskim i socioekonomskim reformama; podsjeća da je obnovljeni pristup EU-a prema BiH potaknut teškim socioekonomskim uvjetima u zemlji te kao odgovor na sve veće nezadovoljstvo građana; primjećuje da je stanje sada donekle bolje, ali ističe da je potrebna koordinirana i uravnotežena provedba programa reformi u skladu s akcijskim planom kako bi se diljem zemlje dogodile stvarne promjene i postiglo konkretno poboljšanje života svih građana BiH; Evropski parlament poziva da se nastavi niz reformi kako bi se BiH preobrazila u potpuno učinkovitu, uključivu i funkcionalnu državu temeljenu na vladavini prava, koja jamči jednakost i demokratsku zastupljenost svih konstitutivnih naroda i građana; izražava žaljenje zbog toga što etničke i političke podjele prouzročene, duboko ukorijenjenim dezintegracijskim tendencijama, zbog kojih je nemoguć normalan demokratski razvoj, te daljnja politizacija javne uprave često otežavaju zajedničke napore za ostvarenje reformi; ističe i da BiH neće biti uspješna kandidatkinja za članstvo u EU-u dok se ne uspostave odgovarajući institucijski uvjeti; poziva sve političke vođe da rade na uvođenju nužnih promjena, uključujući reformu izbornog prava, uzimajući pritom u obzir načela iznesena u ranijim rezolucijama, kao što su načela federalizma, decentralizacije i legitimnog zastupanja, kako bi se zajamčilo da se svi građani mogu kandidirati, da mogu biti izabrani i da mogu obnašati funkcije na svim političkim razinama pod jednakim uvjetima; smatra da je ključno održati konsenzus o pristupanju EU-u i usklađeno djelovati u pogledu vladavine prava, uključujući borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala, reformu pravosuđa i javne

⁶⁹Službena stranica AlJazeera Balkansstranica posjećena 12. decembra 2017. godine
<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/potpisan-ugovor-o-transportnoj-zajednici-izmedu-bih-i-eu>

uprave; jednako tako ističe potrebu da naglasak i dalje bude na učinkovitim društvenim i gospodarskim reformama koje moraju ostati prioritet; EP pozdravlja dogovor o uspostavi mehanizma za koordinaciju o pitanjima vezanim za EU u cilju poboljšanja funkcionalnosti i učinkovitosti u postupku pristupanja, uključujući u pogledu financijske pomoći EU-a, i omogućivanja bolje interakcije s EU-om; poziva na njegovu brzu provedbu; poziva na učinkovitu suradnju i komunikaciju među svim razinama vlasti i s EU-om radi lakšeg usklađivanja i provedbe pravne stečevine te na davanje zadovoljavajućih odgovora na upite Komisije u okviru postupka davanja mišljenja; Evropski parlament smatra neprihvatljivim da Vlada Republike Srpske pokušava uspostaviti usporedne komunikacijske kanale usvajanjem odredbi o izravnom izvješćivanju Europske komisije; poziva na daljnje jačanje uloge i kapaciteta Direkcije za europske integracije kako bi u potpunosti preuzela dužnosti koordinacije u okviru provedbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju te općenito u procesu pristupanja; izražava zadovoljstvo zbog potpisivanja protokola o prilagodbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji se privremeno primjenjuje od 1. februara 2017. i kojim se automatski ponovo uvode autonomne trgovinske mjere koje su bile obustavljene od 1. januara 2016. raduje se brzom i neometanoj ratifikaciji Protokola;⁷⁰ Na sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH održanom 7.9.2017. godine Predsjedavajući Savjeta ministara BiH Denis Zvizdić je rekao da su optimistična predviđanja da će do kraja godine biti završeni odgovori na Upitnik Evropske komisije i poslati u Brisel. Isto tako je obavijestio da su dostavljeni svi odgovori na pitanja koji će još jednom biti dostavljeni institucijama koji su ih sastavili na verifikaciju. Od 13 nivoa vlasti koji su učestvovali u davanju odgovora na upitnik njih 12 je to učinilo osim institucija Republike Srpske. Obzirom da su institucije Republike Srpske jedine kasnile sa odgovorima i to pet mjeseci što je značajno usporilo dostavljanje odgovora na upitnik i ovim se potvrđuje naša pomoćna hipoteza da neki centri političke moći usporavaju proces pridruživanja BiH EU. Ipak se istovremeno potvrdila i pomoćna hipoteza da se sistemom koordinacije i radom kroz formirana tijela može doći do zajedničkog stava o pristupanju reformama za evropske integracije. Naime, u skladu sa sistemom koordinacije formirana su sva tijela koja broje više od 1400 članova i redovno održavaju sastanke radnih grupa što znatno ubrzava proces kompletiranja odgovora na Upitnik.

⁷⁰ Informacioni podaci preuzeti sa: Rezolucija Evropskog parlamenta od 15. februara 2017. o izvješću Komisije o Bosni i Hercegovini za 2016. (2016/2313(INI))

Istraživanje javnog mnijenja BiH u 2017. godini

Direkcija za evropske integracije Vijeća ministara BiH, kao institucija u čijoj je nadležnosti koordiniranje poslova na usklađivanju pravnog sistema BiH sa standardima za pristupanje Evropskoj uniji (acquis communautaire), za usklađivanje aktivnosti organa i institucija u BiH koje se odnose na odgovarajuće aktivnosti potrebne za evropske integracije, da učestvuje kao tehničko operativno tijelo, da učestvuje u aktivnostima ili da izrađuje nacрте zakona, drugih propisa i smjernica koje se odnose na izvršavanje poslova koje je BiH dužna preduzimati u procesu uključivanja u evropske integracije, sprovela je anketu u kojoj je istražila koliki je procenat građana Bosne i Hercegovine, Republike Srpske te Distrikta Brčko koji podržavaju ulazak Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

Istraživanje je pokazalo kako građani iz svih dijelova BiH podržavaju ulazak BiH u EU iz istih razloga. Najčešće, jer vjeruju da će to rezultirati uređenijom državom i društvom. Nema značajnih razlika ni u razlozima zbog kojih građani iz svih dijelova BiH ne podržavaju ulazak BiH u EU. Ubjedljivo najčešći razlog predstavlja strah od povećanja troškova života i poreza.

Istraživanje je pokazalo sljedeće rezultate:

U FBiH 76.6% građana podržava ulazak BiH u EU,
u Republici Srpskoj 56,4% , dok u Distriktu Brčko taj procenat iznosi 64,3% .

45,3% građana smatra da BiH trenutno pregovara o članstvu u EU.

Samo 6,5% građana zna da BiH trenutno odgovara na Upitnik Evropske komisije. ⁷¹

⁷¹ Direkcija za evropske integracije BiH, ispitivanje javnog mnijenja 2017 godine, stranica posjećena 15. novembra 2017. godine

http://dei.gov.ba/dei/media_servis/infografike/default.aspx?id=18633&langTag=bs-BA

Strategija Evropske unije za Zapadni Balkan

Evropska komisija je 6.2.2018. godine usvojila strategiju za “Kredibilnu perspektivu proširenja i pojačan angažman EU sa Zapadnim Balkanom”. Ova strategija je još jedan pokazatelj kako je Evropska unija spremna ulagati u stabilnu i ujedinjenu Evropu zasnovanu na zajedničkim vrijednostima i interesima. Tome svjedoči navod Evropske unije kako su vrata EU otvorena za daljnja pristupanja kada individualne zemlje budu ispunile kriterije za članstvo. Proces proširenja, ističu, ostaje zasnovan na zaslugama. Posebno se ističe zajednička saradnja kada su u pitanju izazovi s kojima se suočava Zapadni Balkan.

U svom govoru o situaciji u Uniji u 2017. godini, predsjednik Evropske komisije Žan-Klod Juncker je ponovo potvrdio evropsku budućnost zemalja Zapadnog Balkana:

„Ako želimo veću stabilnost u našem susjedstvu, onda moramo da održimo vjerodostojnu perspektivu proširenja za Zapadni Balkan. Jasno je da neće biti daljeg proširenja tokom mandata ove Komisije i ovog Parlamenta. Nijedan kandidat nije spreman. Ali nakon toga, Evropska unija će imati više od 27 članica. Kandidati za pristupanje moraju u pregovorima dati najveći prioritet vladavini prava, pravosuđu i osnovnim pravima“⁷² Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, Evropska komisija će početi pripremu Mišljenja o zahtjevu za članstvo koji je podnijela Bosna i Hercegovina, nakon što su uspješno uručeni odgovori na Upitnik Evropske komisije.

U Strategiji se navodi kako je Evropska komisija predvidjela Akcioni plan sa šest ključnih inicijativa koje se bave specifičnim područjima od interesa za Evropsku uniju i zemlje Zapadnog Balkana, a to su:

1. Vladavina prava
2. Sigurnost i migracije
3. Socioekonomski razvoj
4. Transportna i energetska povezanost

⁷²Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19413&langTag=bs-BA , stranica posjećena 10.2.2018.

5. Digitalna agenda
6. Pomirenje i dobrosusjedski odnosi

Zaključna razmatranja

Put Bosne i Hercegovine prema Evropi i evropskim integracija je očekivano dugotrajan i mukotrpan. Ipak, analizom svega navedenog u ovom radu možemo konstatovati da je BiH trenutno na poziciji na tom putu koju ni malo veći optimisti nisu očekivali. Opštepoznato je da BiH, shodno Dejtonskom sporazumu, ima jako kompliciranu državnu strukturu, te mnogobrojne i složene nivoe vlasti, što i u svakodnevnom funkcionisanju države predstavlja veliki problem. Donošenje svakog zakonskog i sličnog akta popraćeno je nedostatkom političkog konsenzusa, doživljava prave traume na parlamentima i biva izvrgnuto sticanju političkih i drugih interesa, kako vladajućih, tako i opozicionih stranaka. Najbolji pokazatelj funkcionisanja u praksi se potvrđuje i kroz nepoštivanja odluka Ustavnog suda što je, izgleda, praksa jedino u Bosni i Hercegovini. Ispunjavanje obaveza za članstvo predstavlja veliki izazov i za države manje složene strukture vlasti i taj proces je uvijek trajao duže nego što je predviđano. Radi toga, trenutna pozicija BiH se može smatrati zadovoljavajućom, jer su predani odgovori na Upitnik, te se očekuje usvajanje važnih zakona iz Reformske agende, što je jedan od većih uslova za napredovanje na evropskom putu. Analizirajući dosadašnje postignute rezultate i napredak na putu evropskih integracija jasno se može vidjeti da bez podrške Evropske unije i njenih poticaja reformi u BiH ne bi ni približno bili ostvareni ovi rezultati. Isto tako se vidi da EU ima jasnu sliku trenutnog i željenog položaja BiH u EU i povlači najbolje moguće poteze i inicijative za ostvarenje puta BiH prema evropskim integracijama. Ono što je olakšavalo i ubrzavalo reformu u BiH je upravo dodatni napor zemalja EU što smo naveli u našoj prvoj pomoćnoj hipotezi. Ovdje su posebnu ulogu odigrale, a i u budućnosti će imati zemlje iz bivše Jugoslavije - Hrvatska i Slovenija - koje jako dobro poznaju strukturu vlasti i probleme sa kojima se suočava BiH. Posebno Republika Hrvatska ima jako veliki interes za ovo pitanje obzirom da su Hrvati konstitutivni narod u BiH i njena podrška će biti značajan faktor u približavanju BiH evropskim integracijama.

Ostale zemlje su poduzele određene napore da se promjeni težište reformi sa političkog na socijalno-ekonomski teren ali se može konstatirati da to nije bilo dovoljno. Razlog tome može biti i navod iz naše druge pomoćne hipoteze, da neki centri političke moći kojima nije u interesu ulazak BiH u EU, na sve načine sprječavaju upravo ovaj aspekt reforme, jer znaju da je poboljšanje socijalno-ekonomskog položaja i povećanje životnog standarda građana najbolji

argument za podršku evropskim integracijama i ono što građani najviše očekuju od njih. Smatramo da bi podrška zemalja EU na ovom polju bilo ključna karika u lancu uvezivanja BiH u evropske integracije. Potvrda druge pomoćne hipoteze može se i naći kroz istupe i djelovanje tih centara političke moći koji nekada i neskriveno bojkotuju ključne stavke Reformske agende. Usporavanje usvajanja reformskih zakona je najbolji pokazatelj takvog djelovanja. Ovo nije čudno obzirom da BiH ima takav geostrateški položaj koji je interesantan svim velikim silama. Sve ovo može biti otežavajuća okolnost na putu BiH prema evropskim integracijama, ali isto tako može otvoriti dodatne mogućnosti pristalicama ulaska BiH u EU. Uključivanje u projekte koje finansira i podržava EU, svima je interesanto i svi ih maksimalno koriste za različite ciljeve. Ovo je značajna stavka koju BiH vlasti moraju iskoristiti za rušenje argumenata i djelovanja protivnika evropskih integracija, jer i oni jako uspješno koriste ove potencijale na raznim nivoima vlasti i nevladinog sektora. Uskraćivanje ovih fondova onima koji su i deklarativno i djelovanjem izrazili svoje protivljenje evropskim integracijama, znatno bi i navrijeme otupilo oštricu ovog destruktivnog narušavanja evropskog puta. Potvrda ovome je i naša treća pomoćna hipoteza koja se potvrđuje kroz djelovanje u tijelima mehanizama koordinacije. On bi trebao biti instrument koji bi doveo do toga da se u BiH govori jednim glasom u pristupanju evropskim integracijama. Dosadašnja praksa potvrđuje da se na ovom testu funkcioniranja tijela mehanizama koordinacije jasno može vidjeti ko podržava, a kome nije u interesu da BiH postane član evropske porodice. Ovaj test može biti jasan pokazatelj toga, ali i snažan instrument pritiska na sve da dokažu deklarativne stavove koje iznose o podršci ulaska BiH u EU. Svi do sada ostvareni rezultati su uveliko ostvareni podrškom Evropske unije i pritiskom na protivnike evropskih integracija. Možda nije najprijetnije, ali je sigurno najefikasnije rješenje problema koji usporavaju put BiH prema Evropi ekonomski pritisak prema destruktivnim snagama, jer se on i do danas pokazao najefikasnijim sredstvom. Kao generalni zaključak bi se moglo ponoviti da je put BiH prema evropskim integracijama dodatno ubrzan. Jasno je da ovaj put dodatno usporava nedostatak političkog konsenzusa kao i složena ustavna struktura Bosne i Hercegovine. Ono što su mogućnosti daljeg ubrzanja je jednoglasje onih koji ovaj put podržavaju i ne mješanje dnevno-političkih problema i interesa sa ostvarivanjem cilja ulaska BiH u EU. Sa druge strane, njihov odnos prema protivnicima evropskih integracija mora biti jasan stav onda kada se pojavi bojkot u ostvarivanju zadataka koje je postavila EU. Isto tako u saradnji sa članovima tijela mehanizma koordinacije iz EU jasno iznositi probleme koji se javljaju u funkcionisanju ovih tijela. Ovo bi dalo i jasne smjernice za djelovanje institucija EU čime bi njihova pomoć i podrška dobila na

intezitetu. Smatramo da iskorištavanje navedenih mogućnosti uveliko može ubrzati prijem Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju.

Literatura

1. A. Staab, M. Lodge, E. Thielemann, 2011, *Politics and policies of the European union*, The university of London International Programmes
2. *Bijela knjiga o budućnosti Europe, Razmatranja i scenarij za EU-27 do 2025*, Europska komisija;
3. Blagovčanin, Srđan, 2016, *Evropska unija i Bosna i Hercegovina: građenje države kroz proces evropskih integracija*, Sarajevo: Fridrich-Ebert- Stiftung;
4. Bojana, Todorović, Milanka, Davidović, Zoran, Sretić, (2008), *Ekonomsko-privredni vodič kroz proces o stabilizaciji i pridruživanju*, ISAC Fond Kapetan Mišina 5, Beograd
5. *Bosna i Hercegovina na putu ka Evropskoj uniji: zbornik radova*, 2007, Sarajevo, Centar za sigurnosne studije;
6. *Bosna i Hercegovina i proturječnosti procesa EU integracija: zbornik radova*, 2008, Sarajevo, Fondacija Heinrich Boll, Ured za Bosnu i Hercegovinu;
7. *Bosna i Hercegovina – Evropska zemlja bez ustava, znanstveni, etički i politički izazov: zbornik radova*, 2013, Synopsis, Zagreb-Sarajevo;
8. Brigljević, K., Brnčić, A., Leppee, P., Mošnja, I., 2012, *Hrvatska na putu u Evropsku uniju: od kandidature do članstva*, Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova, Zagreb;
9. *Bukvar evropskih integracija*, Kancelarija za pridruživanje EU, 2004, Beograd, drugo izdanje;
10. Cvitković, I., Pejanović, M., (2017), Zbornik radova, Okrugli stol odbora Odjeljenja društvenih nauka GEOPOLITIČKE PROMJENE U SVIJETU I EVROPI I POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE Sarajevo, 8. decembra/prosinca 2016. godine, Katalogizacija u publikaciji, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo
11. Ćurak, Nerzuk, Čekrlija, Đorđe., Sarajlić, Eldar, Turčalo, Sead, 2009, *Politička elita u Bosni i Hercegovini i Evropska unija: odnos vrijednosti*, Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu;
12. David, Chandler, 2005, *International state building Beyond conditionality beyond sovereignty*, Guest Seminar, Royal Institute for International Relations (IRRI-KIIB), Brussels, 17 November 2005.
13. Derajić, Svjetlana, Hodžić, Dženana, Halilović, Zora, 2007, *BiH na putu ka Evropskoj uniji*, Zbornik radova, Sarajevo: Centar za sigurnosne studije
14. Džombić, Ilija, 2012, *Evropska unija: prošlost, sadašnjost, budućnost*, CIP-Katalogizacija u publikaciji Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo
15. Đurović, Gordana, 2016, *Evropska unija i Crna Gora*, EU Info centar, Podgorica
16. Gromovs, J., Primorž, V., 2012, *Priručnik za usklađivanje propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije*, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo;
17. Hadžikadunić, E., 2005, *Od Dejtona do Brisela*, Sarajevo, ACIPS;
18. Halilović, S., 2013, *Evropske integracije i Bosna i Hercegovina*, Sarajevo, Fakultet političkih nauka;
19. *Hrvatska na putu u Evropsku uniju: od kandidature do članstva*, 2012, Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova, Zagreb;
20. Kesner-Škreb, M., 2008, *Pravna stečevina Europske unije*, Institut za javne finansije, Zagreb;
21. Klaus-Diter Borhart, 2013, *Abeceda prava Evropske unije*, Luksemburg: kancelarija za publikacije Evropske unije;

22. Lopandić, Duško, 2007, *Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija, Zakasnela integracija*, Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih Nacija, Beograd;
23. *Mali leksikon Evropskih integracija*, 2005, Zagreb, MVP i evropskih integracija R Hrvatske;
24. Minić, Jelena, Mišević, Tanja, Proroković, Dušan, Žarin, Irina, 2016, *Budućnost EU i Zapadni Balkan – pogled iz Srbije*, Spoljnopolitičke sveske 03|16, Fondacija Fridrih Ebert, Evropski pokret u Srbiji, Forum za međunarodne odnose, Beograd, s. 9. i 10.
25. Misita, N., 2012, *Evropska unija: pravo konkurencije*, Sarajevo, Revicon;
26. Paul, M., 2013, *Politički sustav Evropske unije*, Fakultet političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu
27. *Pojmovnik evropskih integracija*, 2010, Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo
28. Pejanović, Mirko, (2010), *Ogledi o državnosti i političkom razvoju Bosne i Hercegovine: studije, članci, intervjui*, Sarajevo, Zagreb: «Šahinpašić»
29. Pinder, J., 2003, *Evropska Unija*, Sarajevo: Šahinpašić
30. Samardžić, S., Milosavljević, I., 2013, *Evropski građanin u vremenu krize, Zbornik radova sa naučnog skupa «Evropski građanin u vremenu krize: izbor između EU i države članice kao lažna dilema»*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka Beograd, Jove Ilića 165
31. Smajić, Z., 1997, *Evropska unija i zemlje bivše Jugoslavije*, Sarajevo;
32. Smajić, Z., 2005, *Evropska unija za svakoga*, Sarajevo: Eurocontact;
33. *Smjernice za izvještavanje evropske komisije u procesu evropskih integracija*, 2013, Vijeće ministara, Direkcija za evropske integracije, Bosna i Hercegovina;
34. Topčagić, Osman, 2016, *Politička analiza Status kandidata za članstvo u EU – Između izazova i slabosti*, Fondacija Fridrih Ebert, Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo;
35. *Ustav Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, OHR, Office of the High Representative, http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf
36. *Vaš vodič za Lisabonski ugovor*, Evropska komisija – delegacija EU u BiH, Sarajevo, 2009;
37. Žunić, S., 2013, *Evropska politika lokalne samouprave i Bosna i Hercegovina*, Sarajevo;

Članci i časopisi:

1. Nakić, Mladen, *Evropska unija i Zapadni Balkan, Između želja i realnosti*, Pregledni znanstveni članak UDK: 327:39(4-6EU:497-15) Primljeno: 25. svibnja 2013.
2. *Učešće Bosne i Hercegovine u Paktu stabilnosti za jugoistočnu Evropu*, ministarstvo za evropske integracije BiH i Specijalni koordinator Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu, Sarajevo, 2001;
3. Aulić, Liljana, *Politika uslovljavanja Evropske unije kao strategija transformacije Zapadnog Balkana- posljedice i izazovi za Bosnu i Hercegovinu*, Časopis za društvena pitanja, UDK 341.217.2(4-672EU:4-15), Pregledni rad, <https://aktuelnosti.blc.edu.ba/wp-content/uploads/2017/11/28-3-2014-POLITIKA-USLOVLJAVANJA-EVROPSKE-UNIJE-KAO-STRATEGIJA-TRANSFORMACIJE-ZAPADNOG-BALKANA-POSLJEDICE-I-IZAZOVI-ZA-BOSNU-I-HERCEGOVINU-Ljiljana-Aulić.pdf>
4. *Povezivanje mladih lidera u regionu, Regionalna saradnja i Zapadni Balkan*, National Endowment for Democracy, Supporting freedom around the world, http://www.emins.org/pmlr/download/DaliborkaUljarevic_Regionalna%20saradnja%20i%20zapadni%20Balkan.pdf

Izveštaji Evropske komisije:

1. Bosna i Hercegovina, *Izveštaj Evropske komisije o napretku za 2015*. Sarajevo-Brisel, Komisija EU,- Direkcija za evropske integracije Vijeća ministara BiH, Brisel 10.11.2015.,
2. Bosna i Hercegovina i Pakt stabilnosti, Ministarstvo za Evropske integracije, Sarajevo 2002.
3. Bosna i Hercegovina, *Izveštaj Evropske komisije o napretku za 2016*. Sarajevo-Brisel, Komisija EU,-Direkcija za evropske integracije Vijeća ministara BiH, Brisel 9.11.2016.

Web stranice:

1. AlJazeeraBalkans:

<http://balkans.aljazeera.net>

2. Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine:

http://www.dei.gov.ba/default.aspx?langTag=bs-BA&template_id=119&pageIndex=1

3. Eur-lex Pristup zakonodavstvu Evropske unije:

<https://eur-lex.europa.eu/content/welcome/about.html>